

Fredagen den 28 maj

Fredagen den
28 maj 1971

Kl. 19.30

*Utbildning av bibliotekspersonal
m. m.*

Förhandlingarna leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1 Utbildning av bibliotekspersonal m. m. (forts.)

Fortsattes överläggningen angående utbildningsutskottets betänkande nr 19.

Herr JÖNSSON i Arlöv (s):

Herr talman! Utbildningsutskottet har vid behandlingen av propositionen om utbildning av bibliotekspersonal m. m. haft att ta ställning till ett flertal motioner. De flesta av dessa gäller behörighetskraven för tillträde till bibliotekarutbildningen.

Denna fråga har fått en mycket seriös behandling i utskottet. Representanter för olika intressegrupper inom biblioteksväsendet har haft företräde inför utskottet, och utskottet har även haft möjlighet att före sitt ställningstagande få en ingående redogörelse av statssekreterare Sandgren om arbetsuppgifterna för den organisationskommitté som har tillkallats för att planera utbildningen vid den föreslagna bibliotekshögskolan.

Efter denna redogörelse har utskottet funnit att yrkandena om behörighetskraven i huvudsak blir tillgodosedda. Vi har emellertid noterat att i den offentliga debatten har rätt tveksamhet om hur vissa delar av propositionen skall tolkas, och för att undanröja missförstånd och för att skapa klarhet har utskottet skrivit det förtydligande som herr Wennerfors så arrogant uttalade sitt missnöje med. Vi får väl hoppas att han har återkommit till kammaren efter middagspausen i bättre humör.

Utskottet föreslår att riksdagen ger detta förtydligande Kungl. Maj:t till kännä. Jag vill erinra om att utskottet är enigt såväl i denna som i övriga punkter i betänkandet.

Herr Wennerfors' kritik mot utskottets sätt att arbeta drabbar alltså samtliga partiets ledmöter, även moderata samlingspartiets. Nu tror jag att det är bäst att varje utskott självt bestämmer sitt arbetssätt. Utbildningsutskottet har övertagit statsutskottets andra avdelnings vilja att gärna höra synpunkter från dem som har intresse för de frågor utskottet har att behandla. Jag tror inte att vi behöver ha några råd av herr Wennerfors. Jag tolkar emellertid hans kritik mot utskottet närmast som uttryck för en personlig irritation över att oppositionen inte i någon fråga i år har fått majoritet inom utbildningsutskottet.

Utbildningsministern kommer litet senare att ta till orda, och därför har jag ingen anledning att kommentera de direkta och enligt min mening obefogade angreppen mot honom och statsrådet Moberg.

Jag skall nöja mig med att säga ett par ord om motionen 1417,

Fredagen den
28 maj 1971

*Utbildning av bibliotekspersonal
m. m.*

eftersom herr Wennerfors har yrkat bifall till en punkt i denna motions hemställan. I denna punkt yrkas att en särskild ettårig forskningsbibliotekarielinje skall inrättas, till vilken för tillträde skall krävas doktors-examen eller motsvarande.

Jag är väl litet överraskad över att herr Wennerfors inte anser sig kunna vara nöjd med den skrivning som finns i betänkandet. Där säger vi ju att för vissa arbetsuppgifter, särskilt vid forskningsbiblioteken, kan man som departementschefen har framhållit räkna med att kraven på eftergymnasial utbildning i många fall måste ställas högre. Utskottet utgår från att den förutnämnda organisationskommittén i sitt arbete med utformningen av urvalsreglerna kommer att beakta dessa synpunkter.

Organisationskommittén bör ha förtroendet att få arbeta utan alltför bundna direktiv. Det bör räcka med att dessa synpunkter får ligga till grund för kommitténs verksamhet i detta avseende.

Så vill herr Wennerfors i motionen också att frågan om lokaliseringen av bibliotekshögskolan skall tas upp till förnyad prövning. Men han har nu ändrat sig och förklarat att han kommer att rösta för en lokalisering till Umeå. Jag tror att ingen av kammarens ledamöter efter onsdagens maratondebatt i lokaliseringfrågan vill ha en ny lokaliseringsdiskussion. Utskottet har godtagit förslaget om Borås som lokaliseringsort, och vi förutsätter att de särskilda behov som kan föranledas av detta kommer att beaktas vid den fortsatta planeringen av högskolan.

Jag vill till sist erinra herr Wennerfors om att två av hans medmotionärer är ledamöter av utbildningsutskottet, däribland huvudmotionären, och dessa har anslutit sig till det enhälliga betänkandet. Herr Nordstrandh har redan redogjort för detta. Jag överlämnar emellertid med varm hand åt motionärerna i moderata samlingspartiet att själva göra upp denna inbördes tvist och yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall be att först få yrka bifall till motionen 1405 av herrar Nilsson i Agnäs och Petersson i Gäddvik samt till motionen 1420 av herr Ångström. Jag borde kanske ha gjort det tidigare, men eftersom jag först nu har fått reda på att det inte är säkert att motionärerna går upp i den här debatten yrkar jag alltså bifall till de båda motionerna.

Jag borde egentligen också ha yrkat bifall till den tredje punkten i hemställan i motionen 1417, men av formella skäl kan jag inte göra det, har jag fått besked om. Därför måste jag alltså nu utforma yrkandet på detta sätt.

När det gäller forskningsbibliotekarierna och den linje vi krävt i motionen 1417 är jag alltså inte nöjd med den skrivning som utskottet har presenterat. Där sägs ingenting om vad man egentligen avser, utan bara att det kan behövas en eftergymnasial utbildning, och vidare hänvisar man till organisationskommittén. Då kunde det tänkas att man skulle kunna få besked i den där hemliga promemorian, men det får man inte heller. Då har jag alltså anledning att yrka bifall på den punkten.

Herr Jönsson i Arlöv säger att min kritik drabbar hela utskottet. Detta instämmer jag i; det gör den visst det – men den drabbar framför allt

regeringen. Jag vill dessutom säga till herr Jönsson att jag förbehåller mig rätten att även i fortsättningen framföra kritik, om så krävs, gentemot såväl ett utskott som regeringen.

Det besked som herr utbildningsministern lämnade innan vi gick till middagspaus tycker jag, herr statsråd, att riksdagens ledamöter borde ha fått för några veckor sedan.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Det har under senare år förekommit en rätt intressant debatt om bibliotekens roll i samhället. I den har alla debattörer understrukit att bibliotekens informations- och dokumentationsverksamhet kommer att få ökad betydelse. Det var mot den bakgrunden rätt förvånande att få se ett förslag presenterat som innebar en drastisk sänkning av utbildningstiden för flertalet bibliotekarier. Nu har man ju på alla håll blivit klokare i det avseendet, och detta tycker jag vi bör hälsa med tillfredsställelse, oberoende av under vilka former sinnesändringen har skett.

Jag skall inte orda mycket mera därom – jag skulle bara vilja säga att jag tycker att utskottet i samband med sina s. k. förtydliganden inte borde ha bundit sig för att man i normalfallet *inte* skall tillmäta universitetsstudier över 80 poäng meritvärde, med tanke på att en sådan högre meritering utan tvivel skulle vara nyttig för de blivande bibliotekarierna.

Att döma av vad utskottets talesman, herr Jönsson i Arlov, anfört verkar det som om man i varje fall vad gäller forskningsbiblioteken kommer att kräva en full filosofic kandidat-examen, alltså 120 poäng, för inträde till den nya bibliotekshögskolan. Det är naturligtvis en minimi-underbyggnad för de blivande bibliotekarierna vid universitets- och forskningsbiblioteken. Jag hoppas, herr talman, att jag inte missförstått herr Jönsson utan att vad som sägs nederst på s. 5 i utbildningsutskottets betänkande skall tolkas på det viset.

Vad jag emellertid i första hand vill beröra är sambandet mellan den föreslagna specialiserade biblioteksutbildningen och övrig postgymnasial utbildning. Enligt min mening, som jag utvecklat i motionen 1401, måste man om man vill tillskapa en speciell bibliotekshögskola – åstadkomma ett fastare samband mellan denna nya högskola och den postgymnasiala utbildningen i övrigt än vad departementschefen anser följa av att han har låtit den nya högskolan administrativt underordnas universitetskanslersämbetet. Den tvååriga specialutbildningen vid bibliotekshögskolan borde kunna föras in som en särskild studiekurs på 40-poängsnivå i universitetsutbildningen, bl. a. för att göra den föreslagna speciella biblioteksutbildningen arbetsmarknadsmässigt mera flexibel i syfte att personer, som genomgår bibliotekarieutbildning och sedan inte kan få arbete som bibliotekarier, inte skall vara alldeles strandsatta utan kunna få någon adekvat sysselsättning. Den risken på sysselsättningssidan finns naturligtvis när man dimensionerar bibliotekshögskolan för 360 personer årligen och det redan finns ett tryck från ganska många arbetslösa humanister att få jobb på biblioteken.

Man måste således enligt min mening klarare markera sambandet

Fredagen den
28 maj 1971

*Utbildning av bibliotekspersonal
m. m.*

mellan denna utbildning och den som i övrigt bedrivs vid de fria fakulteterna. Det kan inte vara rimligt att man tillskapar en från universiteten helt fristående specialhögskola för bibliotekarier samtidigt som universitetsutbildningen i övrigt håller på att göras mera yrkesinriktad. Det kan ju inte få bli på det viset att all mera direkt yrkesförberedande utbildning av humanistisk karaktär förläggs utanför universiteten. Vad blir det då kvar av sysselsättning för dem som nu utbildas vid de humanistiska fakulteterna och vilkas arbetsmarknadssituation redan i dag i hög grad har försvärats till följd av olika underlåtenhets- synder i den statliga utbildningspolitiken?

Denna problematik berörs i det särskilda yttrandet nr 1 av herr Wikström m. fl. De säger avslutningsvis att enligt deras mening bör verksamheten vid högskolan i Borås redan från början planeras så att ett eventuellt framtida inordnande i en organisatoriskt sammanhållen eftergymnasial enhet inte försvåras. Jag tycker det är riktigt att man valt den linjen, men jag skulle på den här punkten gärna vilja fråga departementschefen dels huruvida han är benägen att hålla med om att man skall försöka göra detta, dels hur det i så fall skall ske. Jag inser att det är en uppgift för den organisationskommitté som nu skall träda i arbete, men det vore ändå intressant att få veta hur man ämnar planera för ett inordnande av bibliotekshögskolan i ett enhetligt postgymnasialt utbildningssystem.

Herr talman! Som sagts bl. a. i betänkandet måste man tillägna sig en helhetssyn på den eftergymnasiala utbildningen, så att de utbildningspolitiska åtgärder som vidtas från tid till tid kännetecknas av en viss enhetlighet och konsekvens. Annars riskerar man en omfattande misshushållnign, både ekonomiskt och personellt, med samhällets utbildningsresurser.

Herr NORRBY i Gunnarskog (c):

Herr talman! I anledning av propositionen 52 beträffande lokaliseringen av den aktuella högskolan föreslog jag – med instämmande av alla värmländska riksdagsmän utom de socialdemokratiska – i motionen 1406 att högskolan borde förläggas till Karlstad.

Som skäl för detta anförde vi bl. a. den i Karlstad befintliga universitetsfilialen som är av stor betydelse när det gäller utnyttjande av lärare, lokaler och biblioteksresurser. Vi pekade också på förekomsten av länsbiblioteket, stiftsbiblioteket, emigrantregistret samt ett bruksregister som i detta sammanhang är av stort intresse. Dessutom – men det skälet kan ju anföras också för Borås -- nämner vi den gynnsamma lokaliseringseffekt som här kan nås.

När man tar del av utskottets betänkande får man känslan att Borås inte är den plats som utskottet helst skulle ha valt om det inte tidigare hade varit mer eller mindre låst på den punkten. Utskottet säger i sitt betänkande: "På i propositionen anförda skäl är utskottet berett godta den föreslagna förläggningen till Borås och avstyrker alltså yrkandena om annan lokaliseringsort. Utskottet har vid sitt ställningstagande förutsatt att de särskilda behov som kan föranledas av lokaliseringen till Borås kommer att beaktas vid den fortsatta planeringen av högskolan."

Ja, det är ju en from förhoppning utskottet har i den här frågan, och man hoppas givetvis för utbildningens skull att förhoppningarna inte måtte komma på skam. Om man går till propositionen och ser efter vilka skäl som där anföres för en lokalisering till Borås, så finner man att det är just av lokaliseringspolitiska skäl som högskolan bör förläggas dit. De övriga anförda skälen kan inte tillnärmelsevis tillmätas större betydelse än de skäl som kan åberopas för en förläggning till Karlstad.

Jag skulle, herr talman, ytterligare kunna argumentera i denna fråga men jag skall med hänsyn till den ärendeanhopning som föreligger avstå från detta. Jag är medveten om att det inte tjänar mycket till att mot ett enigt utskott och med hänsyn till att riksdagen tidigare beslutat om utlokalisering av statliga verk yrka på att bibliotekshögskolan skall förläggas till annan plats än Borås. Jag är fortfarande av den mening att en lokalisering av bibliotekshögskolan till Karlstad skulle medföra förbättrade möjligheter för bibliotekarieutbildningen, men med hänsyn till vad jag anfört avstår jag alltså, herr talman, från att yrka bifall till min motion 1406.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Jag lyssnade som vanligt till herr Nordstrandh med stort intresse. Han brukar vara ganska kritisk mot en del av mina synpunkter och uppfattningar, men hans kritik brukar ändå framföras på ett sätt som gör den även för mig intressant, och jag höll på att säga någon gång även lärorik. Så var, tyckte jag, fallet också i dag. Jag lyssnade med intresse på hans inlägg, även om vi uppenbarligen har olika åsikter på en del punkter.

Sedan kom emellertid herr Wennerfors med ett våldsamt utfall från denna talarstol, och jag lyssnade med stigande förvåning, måste jag erkänna, med hänsyn till att det föreligger ett enigt utskottsutlåtande. Så fick jag klart för mig att herr Wennerfors inte tillhör utskottet och alltså inte har deltagit vid behandlingen av ärendet. Det var inte där herr Wennerfors hade inhämtat sina kunskaper, utan det avslöjade han oförsiktigt nog vara i Vecko Journalen. Tre gånger upprepade herr Wennerfors att i Vecko Journalen hade det stått så och så, och på det byggde han sitt indignerade inlägg. Dessutom hade han ett annat stort argument – en hemlig promemoria – som jag med herr talmannens vänliga tillstånd fick ett antal sekunder på mig att bemöta strax före middagspausen.

Jag vill bara tillägga – jag har kollat upp det hela ytterligare under middagspausen – att det första pressmeddelandet beträffande namnen på ledamöterna i den tillsatta organisationskommittén gavs den 27 april. I avvaktan på utskottsbehandlingen väntade vi med att definitivt lägga fast promemorians innehåll till den 19 maj, då vi genom pressen meddelade att direktiv var utfärdade och i går, den 27 maj, distribuerades dessa. Detta är alltså sanningen och fakta bakom det som herr Wennerfors försökte göra stor dramatik av och jag ställer återigen frågan: Vill verkligen inte riksdagen att vi skall vänta med att lämna direktiv åt organisationskommittéen till dess utskottsbehandlingen av olika frågor är klar, så att vi ser vilka ståndpunkter som finns?

Sedan lyckades herr Wennerfors avsätta två statsråd på grundval av

Fredagen den
28 maj 1971

*Utbildning av bibliotekspersonal
m. m.*

frågor som vi nu inte har att behandla. Jag skall inte gå in närmare på det, men statsrådet Moberg skulle, enligt herr Wennerfors, ta de parlamentariska konsekvenserna av en liten detaljfråga om socionomutbildningen. Jag är förvånad också på den punkten, eftersom vi i alla frågor har fått höra hur maktfullkomlig den socialdemokratiska regeringen är, hur vi vägrar att på en enda punkt lyssna till oppositionen. Sedan får oppositionen möjlighet att påverka en liten del av socionomutbildningen, men då är inte herr Wennerfors nöjd, utan då skall regeringen – eller åtminstone delar av den – avgå därför att ett utskott tagit sig före att i en detalj ha en annan uppfattning än den regeringens proposition gett uttryck för. Jag tycker att herr Wennerfors också därvidlag får kontrollera förhållandena innan han ger uttryck för sina åsikter om vad som är den allmänna inställningen i hans egen riksdagsgrupp. Herr Wennerfors bekräftade att det finns en spricka i det moderata partiet när det gäller sakfrågan och att han uppenbarligen är tämligen ensam om sin uppfattning. Vi får väl se hur det går i voteringen senare.

Eftersom jag ändå befinner mig i talarstolen skulle jag vilja ta upp något om den diskussion som förts i bibliotekshögskolefrågan – och då utifrån helt andra utgångspunkter än dem herr Wennerfors givit mig anledning utgå från. Kritiken har riktat in sig på några olika punkter, för det första lokaliseringen till Borås. Utskottet tillstyrker den lokaliseringen, och jag noterar detta med tillfredsställelse. Det finns naturligtvis regionalpolitiska motiv av det slag som vi diskuterade i riksdagen häromdagen. Men vi har också inom utbildningsdepartementet ansett – jag är angelägen att understryka det – att Borås ger mycket goda möjligheter för en bibliotekshögskola att fungera. Staden är beredd att göra en mycket kraftig satsning, på 40 miljoner kronor, i ett kulturhus med ett nytt, modernt och med betydande resurser försett bibliotek. Göteborg är mycket nära beläget med de utomordentliga biblioteksresurser som där står till förfogande, och Jönköping ligger också på nära håll. Vi har där att röra oss med reseavstånd som vi är mycket vana vid i Storstockholm. När en stad ute i landet på detta sätt är beredd att vidtaga betydande åtgärder för att bli konkurrenskraftig tycker jag att vi mycket noga skall pröva möjligheterna att där lokalisera utbildningsresurser.

För det andra har kritik riktats mot att inte övermeritering skall vara tillåten. Herr Molin var också inne på den punkten i sitt inlägg. Jag tycker att det är en utomordentligt viktig principiell fråga. Man har åberopat att vi har många humanister som läser länge och som inte riktigt vet vad de skall bli. Skall vi då inte ge dem möjligheter att denna väg meritera sig? Jag tycker det är att skygga för problemen. Vi skall väl erbjuda möjligheter också på universitetsnivå till en vettig utbildning, som snabbt leder fram till ett yrke! Och genom att inrätta en bibliotekshögskola skapar vi en bra utbildningsväg, där ungdomar på ett tidigt stadium får klart för sig förutsättningarna för att söka in och utan onödiga kostnader vare sig för dem själva eller för staten nå fram till det utbildningsmål som är nödvändigt och önskvärt. Även på denna punkt har utskottet sagt nej till en övermeritering utöver de 80 poängen på den teoretiska meriteringsvägen, och jag noterar det med tillfredsställelse.

För det tredje skulle vi inte stå oss vid en nordisk jämförelse. Jag konstaterar nu att vi är överens om att Sverige och Danmark kommer att ha den längsta utbildningen och att det motargumentet mot propositionen inte längre har någon bärkraft.

För det fjärde möter man här och var i den allmänna debatten — jag tänker också på tidningsdiskussionen — invändningar mot den möjlighet som vi har velat öppna för att låta även de praktiska erfarenheterna vara en väg för meritering vid sidan av de mera teoretiska meriteringarna. Jag mötte därvidlag många som från början sade: Ja, möjligen dispensvägen, men man skall inte öppna detta som en generell möjlighet.

Även det anser jag vara en utomordentligt viktig principfråga för den framtida högre utbildningen. Jag har varit angelägen att vi också på denna punkt skall bli överens om att meritering via praktiska erfarenheter är en positiv möjlighet och inte något som man möjligen kan tänka sig att ge dispens för i särskilda undantagsfall. Jag ser det som en mycket negativ inställning till hela den idé om den återkommande utbildningen som vi har börjat diskutera. Även på denna punkt sluter nu utskottet upp kring propositionens förslag och slår vakt om den här möjligheten, och även det noterar jag med tillfredsställelse.

Men man säger också — det har kommit fram i några inlägg även i dag — att propositionen och utlåtandet inte överensstämmer. Vad som står i propositionen skulle inte vara detsamma som vad jag skrivit i en DN-artikel. Jag vill bestämt tillbakavisa de påståendena, och jag skall ta upp några punkter som jag tror belyser detta på ett ganska klart sätt.

Jag vill först och främst slå fast att det gäller en principproposition. Det verkar som om detta inte överallt hade observerats. Vi ger vissa allmänna riktlinjer på en del punkter och överläter medvetet åt organisationskommittén att forma de mera konkreta förslagen.

Jag vill som andra punkt ta upp påståendena att propositionen ligger så långt ifrån utredningsförslaget. Jag vill ur propositionen direkt citera följande: "Remissbehandlingen har visat att utredningsförslagen efter viss överarbetning kan läggas till grund för en reform." Det är alltså utredningsförslaget som ligger till grund för vad som föreslås i propositionen.

Men jag har i likhet med flertalet remissinstanser kommit fram till att skälen inte är tillräckligt starka för att lägga upp utbildningen så att den för alla studerande inleds med en teoretisk utbildning av viss omfattning och avslutas med den egentliga bibliotekarieutbildningen. Samtidigt har jag emellertid sagt — det vill jag understryka också med anledning av herr Molins inlägg — att man för vissa arbetsuppgifter, särskilt vid forskningsbibliotek, kan räkna med att kraven på eftergymnasial utbildning utöver den egentliga bibliotekarieutbildningen i många fall måste ställas högre än vad utredningen har gjort. I det fallet skärpte jag alltså utredningens meriteringskrav, och jag förmodar att herr Molin tills vidare är nöjd med den allmänna principiella deklARATIONEN. Organisationskommittén får senare vidta de närmare bedömningar och åtgärder som den kan finna erforderliga på denna punkt.

Jag konstaterade också att jag inte nu var beredd att ta ställning till hur den intagningen skulle organiseras eller förverkligas, utan att detta

Fredagen den
28 maj 1971

*Utbildning av bibliotekspersonal
m. m.*

behöver ytterligare övervägas, bl. a. med hänsyn till kompetensutredningens förslag som vi ännu inte har färdigbehandlat i departementet.

Med hänsyn till den betydelse som behörighets- och intagningsfrågorna har för dem som bedriver eller ämnar börja bedriva utbildning med sikte på framtida verksamhet inom bibliotek fann jag emellertid samtidigt anledning att något beröra de problem som man där skulle komma in på. Jag sade att enligt min mening bör det formella behörighetskravet för tillträde till den egentliga biblioteksutbildningen motsvara vad som nu gäller i fråga om allmän behörighet för tillträde till universitet.

Det var här den borgerliga blockeringen inträdde. Jag tänker framför allt på en rad borgerliga tidningar, som skrev att nu skulle kvaliteten sänkas. Nu skulle det gå att få tillträde till utbildningen direkt på grundval av gymnasieskolan. Men hade skribenterna fortsatt att läsa de följande meningarna i propositionen, så hade de undgått att göra det misstaget. Där står nämligen: "Med hänsyn till vad jag anfört om behovet av bibliotekarier med varierande studie- och erfarenhetsbakgrund finner jag det befogat att man vid antagningen låter studerande, som utöver den behörighetsgivande utbildningen har ytterligare meritering i form av yrkesverksamhet eller teoretiska studier eller bådadera, tillgodoräkna sig denna meritering i viss utsträckning." Det har jag senare närmare preciserat till högst 80 poäng.

Den punkten är väl den enda där man kan säga att ett visst förtydligande har gjorts i utskottsbetänkandet, i bästa samförstånd med departementet. Det var i själva verket så att statssekreteraren besökte utskottet och, tror jag, själv föreslog det ordval som skulle undanröja varje form av missförstånd. Det här förtydligandet betyder ingen som helst praktisk skillnad mot vad vi föreslog. I propositionen föreslog vi att man skulle ha olika meriteringsvägar, medan det i betänkandet talas om speciell behörighet. Det finns väl ingen som tror att bibliotekarietutbildningen skulle vara så föga lockande att man via den teoretiska meriteringsvägen skulle komma in på bibliotekshögskolorna med mindre än 80 poäng.

Herr talman! Jag har gjort detta inlägg kanske inte främst med hänsyn till debatten här i kammaren utan med hänsyn till den rätt intensiva tidningsdiskussion som förekommit på denna punkt. Jag skulle vilja sluta med att ställa den principiella frågan hur vi skall utforma propositioner och betänkanden i de situationer där vi tillsätter organisationskommittéer på grundval av principuttalanden. Vi har här en organisationskommitté i vilken ingår Elisabet Thorell, ordförande i Svenska bibliotekarietföreningen, Ulf Dittmer, som är chef för skolöverstyrelsens bibliotekssektion, fru Kajsa Hellström, som är bibliotekarie och ledamot i den förra utredningen, vidare en studeranderepresentant, Barbro Edman, och en expertkommitté bestående av tre länsbibliotekarier samt chefen för Göteborgs universitetsbibliotek. Det är åt dessa människor plus några andra med mera allmän bakgrund som vi i departementet har ansett att vi med förtroende kan överlämna den detaljerade utformningen.

Skall man då ge dem en viss handlingsram? Jag tror att det är en nödvändighet, om de skall kunna utföra ett vettigt arbete. Ur bibliotekens och bibliotekariernas synpunkt kan man väl med utomordentligt

Fredagen den
28 maj 1971*Utbildning av bib-
liotekspersonal
m. m.*

varmt förtroende låta denna grupp arbeta. Expertsynpunkter får ju där utomordentligt goda möjligheter att komma fram.

Herr Molin önskade inte en fristående bibliotekshögskola och var litet orolig för att vi inte hade tänkt på framtiden i det avseendet. Jag kan försäkra att vi mycket noga följer U 68:s arbete, som ju har den problematiken att ta hänsyn till, och att vi med den här lokaliseringen av en bibliotekshögskola till Borås inte har gjort någonting som kommer att försvära den framtida utvecklingen på högskoleområdet, med den utgångspunkt som herr Molin tog upp.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Först denna organisationskommitté! Jag är klar över att det kan vara praktiskt för en departementschef att tillsätta en organisationskommitté som skall utforma detaljerna, men det är skillnad på detaljer och detaljer. Här är det ändå fråga om det som borde ha stått i propositionen, herr statsråd. Organisationskommittén skulle syssla med lokalfrågor och liknande där nere i Borås, om den nu kommer dit. Men det har blivit något helt annat. Direktiven har blivit ett slags kompletteringsproposition, och det är det jag tycker är allvarligt.

Vad betyder detta med ett förtydligande? Herr statsrådet skojar med mig och säger att jag har fått veta detta i Vecko Journalen. Vad speglar det för roll var jag har fått reda på det, om jag nu talar om för utbildningsministern att man blir mycket brydd när man i utskottsbetänkandet läser den ena märkliga formuleringen efter den andra: "Utskottet som inhämtat förtydligande upplysningar" osv., "skall enligt vad utskottet fått bekräftat så tolkas", "det finns såsom departementschefen i annat sammanhang uttalat". Statsrådet måste väl ändå förstå att en enskild riksdagsman som inte varit med i utbildningsutskottet börjar undra vad det här är för någonting. Sedan får jag veta att detta innebär att det i utskottet cirkulerat en promemoria som jag som enskild riksdagsman inte har fått se.

Vi fick motionera i april, sista motionsdagen var visst den 27 april. Sedan började utskottet arbeta. Under den tiden tillkom ytterligare fakta i målet genom en hemlig promemoria. Då vill jag bara sluta med att fråga:

Anser regeringsledamoten och riksdagsmannen från Tyresö, tidigare fotbollsspelare i Elfsborg, och med en bibliotekarie i familjen, bördig från Borås, att detta är riktigt gentemot oss andra enskilda riksdagsledamöter, att detta är konstitutionellt tillfredsställande? Jag vore ytterst tacksam att få svar på den frågan.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tyckte inte att det citat ur propositionen som utbildningsministern gav var ett bevis för att propositionen och utskotts- betänkandet innehöll samma sak på denna punkt. Vad statsrådet citerade ur sin egen proposition var att några andra formella behörighetskrav för tillträdet till bibliotekarieutbildningen än de som nu gäller för tillträde till universitet inte skulle finnas. Man skulle alltså inte ställa upp några inträdeskrav i form av universitetsutbildning. Vidare citerade statsrådet i samma stycke att han räknar med att man skulle få tillgodoräkna sig

Fredagen den
28 maj 1971

*Utbildning av bibliotekspersonal
m. m.*

bl. a. ytterligare teoretiska studier. Det är väl ändå en rätt väsentlig skillnad om man uppställer universitetsbildning som ett krav för tillträde eller om man medger att den får tillgodoräknas vid konkurrens för att komma in. Jag tycker att detta nu inte är så betydelsefullt. Den semantiska omprövning som skett har gått i rätt riktning.

Jag vill också säga att när det gäller bibliotekarier vid forskningsbibliotek, är det ett helt tillfredsställande förtydligande. Jag utgår då från att man måste ha speciella regler för antagning till bibliotekshögskolan av personer som har för avsikt att bli bibliotekarier vid forskningsbibliotek. Annars går det inte ihop. På dessa punkter tycker jag alltså att det hela är tillfredsställande.

När det sedan gäller detta med meritering utöver 80 poäng vill jag först säga att jag tycker att det är riktigt att man skall få meritera sig också genom relevant praktisk yrkeserfarenhet. Det har jag inte något som helst emot. Men frågan är ju om man alls skall få räkna teoretiska studier vid universitet utöver två år. Där är läget det att med nuvarande akademisk grundexamen som motsvarar 120 poäng och tre år blir det i allmänhet, om de stannar vid 80 poäng, en minskning jämfört med vad nuvarande bibliotekarier med vanlig akademisk grundexamen har.

Varför vill då t. ex. jag att man skall få tillgodoräkna sig studier utöver 80 poäng? Självklart därför att sådana teoretiska studier är utomordentligt nyttiga för bibliotekarierna i deras framtida roll i samhället. Det är naturligtvis därför att det är till glädje för biblioteken att bibliotekarierna har gjort dessa studier som jag tycker att de skall få tillgodoräkna sig dem.

Statsrådet tyckte att vi skyggade för problemen när vi tog upp dem. Jag tror inte att det är så; snarare är det nog så att man skyggar för problemen om man inte tänker på de många icke yrkesverksamma humanister och samhällsvetare som finns i dag och som det på sitt sätt är ett slöseri med utbildningsresurserna att inte använda, t. ex. vid biblioteken.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Av herr Molins senaste inlägg vill jag bara ta upp frågan om övermeriteringen, dvs. meriteringen utöver de 80 poängen. Jag är mycket bestämd motståndare till en sådan övermeritering. Ett skäl till det är att jag inte alls tror att vi får bättre bibliotekarier genom att tillåta en sådan. Att man har råd att ligga länge vid universitetet och studera kanske relativt planlöst är ingen garanti för att man blir en bra bibliotekarie. Om man tillåter övermeritering är det däremot risk för att duktiga ungdomar som inte har råd att ligga många år vid universitet kommer att slås ut. Det är bl. a. därför som jag är emot en övermeritering.

Ett annat skäl till det är att vi har begränsade ekonomiska resurser. Vi har inte råd att låta hur många år som helst användas på ungdomsutbildningen; vi måste se till att vuxenutbildningen också får resurser. Och här är det ändå fråga om att vi får en bibliotekarieutbildning som, beroende på hur lång tid det tar att nå de 80 poängen, ändå blir mellan fyra och fem år lång. På den tiden tror jag att vi kan utbilda bra bibliotekarier. Jag

Fredagen den
28 maj 1971

*Utbildning av bibliotekspersonal
m. m.*

noterar alltså att på den punkten finns inga skillnader mellan utskottet och mig, däremot mellan herr Molin och mig.

Herr Wennerfors menar att organisationskommittén bara skall få syssla med lokalfrågor och dylikt. Det var intressant att få veta att det är det utrymme som herr Wennerfors är beredd att ge expertgruppen och organisationskommittén. För min del tycker jag att det är utomordentligt viktigt att människor med den praktiska närheten till problemen får ett betydande inflytande över t. ex. den besvärliga frågan om kvoteringen. Men jag noterar alltså att vad herr Wennerfors kan tänka sig att överlåta åt dem är lokalfrågan – punkt och slut. Jag noterar också att vi när anslagspropositionen skall behandlas får tillfälle att återkomma till en riksdagsdebatt, om herr Wennerfors skulle vara intresserad av att delta på detta intressanta område i diskussionen.

Sedan klagar herr Wennerfors fortfarande – och det är mig obegripligt – över denna hemliga promemoria. Men varför vände sig herr Wennerfors inte till sin egen partirepresentant i utskottet, om han ville ha ytterligare informationer? Eller varför vände han sig inte till departementet och resonerade om propositionen? Nu framställer han det som om han jagade en promemoria som vi försökte hemlighålla. Varför tog herr Wennerfors inte ett resonemang med mig här i riksdagen? Vi har ju umgåtts rätt mycket den här våren, därtill nödda och tvungna. Det hade funnits utomordentliga möjligheter för oss att resonera om denna hemliga promemoria. Jag har givit förklaringen till varför vi inte velat publicera den tidigare: Vi ville avvakta utskottets resultat innan vi bestämde oss för de slutliga skrivningarna. Jag tror att utbildningsutskottet har all respekt för en sådan ståndpunkt.

Herr Wennerfors undrar också om jag anser det konstitutionellt tillfredsställande. Jag vet inte vad herr Wennerfors syftar på. Han räknade upp en rad faktorer som jag tycker är tämligen onintressanta i sammanhanget. Jag är inte särskilt stolt över mitt fotbollsfröflutna, så jag skall inte kommentera det och inte heller mina personliga relationer till en bibliotekarie. Jag konstaterar att det är helt andra faktorer som har varit vägledande för mig, när jag efter fattig förmåga och med hjälp av goda medarbetare har försökt utforma den här propositionen.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har väldigt svårt att förstå att man kan säga att man inte skulle få bättre bibliotekarier om de hade läst ytterligare ett år vid universitet. Är det inte bättre att ha bibliotekarier som har läst tre utländska språk än sådana som har läst två utländska språk t. ex.?

Det fanns ett uttryck i utbildningsministerns senaste inlägg som kanske var nyckeln till det här förslaget. Han sade att det är ingen idé att låta de blivande bibliotekarierna gå kvar alltför lång tid vid universiteten och bedriva planlösa studier. Det är möjligt att humanister vid de svenska universiteten under ett antal år tillbaka i tiden faktiskt ibland har studerat planlöst – det är i så fall bl. a. en följd av den utbildningspolitik som har bedrivits – men vi har ju nu genomfört ett nytt system vid de fria fakulteterna, och vi har ju infört de fasta studiegångarna just för att eliminera all den här planlösheten. Det är väl ändå inte så att man inom

Fredagen den
28 maj 1971

Utbildning av bibliotekspersonal
m. m.

utbildningsdepartementet nu har så liten tilltro till reformen med de fasta studiegångarna att man vill flytta ut den mesta fackutbildningen från de fria fakulteterna därför att PUKAS har lett till planlösa studier?

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Om man i denna organisationskommitté hade fått direktiv att syssla med de här frågorna som gäller detaljerna, varom statsrådet har talat tidigare, skulle jag kanske inte ta detta så pass allvarligt. Men när det i dessa direktiv till organisationskommittén finns en komplettering av det som egentligen borde ha stått i propositionen, då tycker jag att det börjar bli litet allvarligt. Är det inte vi här i riksdagen som skall fatta beslutet om riktlinjerna för utbildningen? Det är väl inte organisationskommittén som skall göra det, utan det är ändå riksdagen, det är statsmakterna. Det är detta jag tycker är så allvarligt.

Sedan säger herr statsrådet att vi har haft så mycket tid på oss att träffas här i korridorerna under våren. Menar herr statsrådet att vi andra riksdagsmän, som inte känner till att regeringen — t. ex. utbildningsdepartementet — har ytterligare synpunkter på ett ärende eller vill framföra ett slags kompletteringsproposition, skall springa runt och fråga statsrådet om det här i korridorerna? Det är ju helt omöjligt.

Om ni har missat med en proposition, då får ni väl anmäla det på något sätt så att alla vi övriga får de informationer som vi behöver för att så småningom kunna fatta beslut. Jag tycker att detta är konstitutionellt allvarligt, och jag är överraskad över det svar som jag får av en regeringsmedlem och ledamot av riksdagen.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! I början av den här debatten gjorde jag ett kort inlägg, präglad av den ekumeniska anda som karakteriserar utbildningsutskottet. Jag hade tänkt nöja mig med det, men några formuleringar i den senare debatten gör att jag ändå känner ett visst behov av att lägga några synpunkter på frågan om propositionen och utskottets handläggning; jag tänker närmast på att utbildningsministern använde uttrycket ”den borgerliga blockeringen” i fråga om tolkningen av den här propositionen.

Det är möjligt att de motionärer som har funnits inom folkpartiet och centern och moderata samlingspartiet och vänsterpartiet kommunisterna allesammans har missförstått propositionen, och det kan väl också hända att ledarskribenterna i Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet och andra tidningar som har skrivit om detta också har varit obegåvade nog att inte kunna läsa rätt innantill. Men det är ju litet mera förvånande när utskottet uppvaktas från Sveriges allmänna biblioteksförning, folkbibliotekariernas organisation och andra håll med en vädjan att utskottet skall frångå propositionen.

Nu vill jag inte dramatisera detta. Jag tycker att vi mycket väl kan ha den välvilliga tolkningen att man egentligen inom departementet har avsett att kvaliteten inte skulle sänkas. Men då tycker jag att man skulle akta sig för att använda ett sådant uttryck som att det skulle vara fråga om en blockering från vår och från andras sida, utan man borde helt enkelt säga: ”Vi kunde ha uttryckt det här litet klarare.” Jag ser ingen

anledning att ironisera över ett sådant erkännande. Utbildningsdepartementet är ett belastat departement, och ingen kan begära att man på alla punkter skall kunna skriva fullödigt. Ett misstag händer så lätt, även på utbildningsdepartementet, och jag tycker inte det är någon skam att säga att "det här blev inte så bra uttryckt som vi hade önskat". Ett sådant erkännande hade haft den praktiska fördelen att vi som har motionerat hade sluppit arbeta med denna fråga. Som statssekreteraren i utbildningsdepartementet uttryckte det i utskottet när vår motionskläm lästes för honom: "Ja, men det är egentligen det vi har avsett." Det tycker jag är bra, men då kunde man ju ha ägnat sina aktiviteter åt annat än att motionera!

Jag tycker inte att vi skall utnyttja ett erkännande från departementets eller utbildningsministerns sida på en sådan punkt – att det har skett ett misstag eller att man har uttryckt sig otillfredsställande – och blåsa upp en väldig kampanj om det. Jag skulle vara beredd att acceptera det och säga att saken är klar för min del. Det är till sist ändå fråga om bibliotekarieutbildningens kvalitet, inte om propositionens.

Detta har jag velat säga för att i någon mån korrigera det intryck som utbildningsministerns anförande möjligen kunde ge. Jag har alltså inte velat polemisera på den här punkten utan bara velat säga att jag har tolkat det så att man på departementet innerst inne är medveten om att det inte var någon bra produkt man lämnade fram – om nu intentionerna var de som jag hoppas att de var, nämligen att kvaliteten skulle bibehållas oförändrad. Det viktigaste, och det jag försökte framhålla i mitt 50 sekunder långa inlägg i början av debatten, var att det nu råder fullständig enighet om att bibliotekarieutbildningens kvalitet skall bibehållas. Det är klart att det utlöser en känsla av tillfredsställelse hos oss i utskottet att vi i enighet kan slå fast detta, inte bara med hänsyn till alla bibliotekarier och andra som har uppvaktat i frågan, inte bara med hänsyn till att utskottet alltid kan vara tillfredsställt med att lämna ifrån sig en produkt som i sak är bra, utan därför att vi tror att detta betyder väldigt mycket för svenskt kulturliv, svenskt folkbildningsarbete och över huvud taget hela vårt utbildningsväsen.

Så bara några ord till herr Jönsson i Arlov. I ett anförande som jag i övrigt inte har mycket att invända mot sade herr Jönsson att oppositionen inte i någon fråga fått majoritet i utbildningsutskottet i vår. Ja, det beror verkligen på hur man lägger ut texten! När det är enighet i ett utskott, är det som bekant inte så att någondera parten har majoritet utan man har gemensamt kommit fram till en ståndpunkt som man tycker är rimlig. Vi från oppositionen är på den här punkten nöjda med väldigt litet. Vi tycker att det har räckt ganska bra att vi har blivit fullständigt tillgodosedda i fråga om både socionomutbildningen och bibliotekarieutbildningen!

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Med den arbetsmetod vi använder i utbildningsutskottet har herr Jönsson i Arlov på ett sätt som jag helt ansluter mig till i sakfrågan meddelat kammaren hur utskottsledamöterna har sett på det problem vi behandlar i dag. Utbildningsministern har också från

Fredagen den
28 maj 1971

*Utbildning av bibliotekspersonal.
m. m.*

regeringens sida gjort klarlägganden för att undvika missförstånd i diskussionen.

Jag besvärar kammaren nu med ett kort inlägg därför att herr Wennerfors har riktat angrepp mot de arbetsformer utskottet har och dragit upp den konstitutionella problematik som ligger i det förhållandet att utskottet gör förtydliganden och skaffar sig upplysningar som inte de andra ledamöterna av riksdagen har tillgång till.

Det är, som alla kammarens ledamöter naturligtvis väl vet, så att utskotten i riksdagen arbetar på det sättet, att man fortlöpande genom att ta emot personer på deras begäran eller på utskottets eget initiativ har hearings av olika slag. Statssekreteraren i utbildningsdepartementet kommer ofta till utbildningsutskottet, andra departementstjänstemän gör det, om utskottet ber att man skall komma för att ge upplysningar. Det ligger i konstitutionens anda att utskotten i parlamentet på det sättet skall kunna inhämta upplysningar från Kungl. Maj:ts kansli.

I det här ärendet kunde man, när man skrev utskottsutlåtandet, gå till väga på två sätt. Det ena sättet var att utan ytterligare kommentarer acceptera de principiella synpunkterna i propositionen och överlåta åt organisationskommittén att lägga fram förslag som sedan kommer tillbaka till riksdagen igen. Men den offentliga debatten visade att det rådde många missförstånd när det gäller biblioteksutbildningen. När det visade sig att man från oppositionens sida och från organisationerna önskade klarare besked om vad organisationskommittén skulle komma fram till, valde vi i utbildningsutskottet enhälligt att skriva mera än jag för min egen del från början hade räknat med att vi skulle komma att skriva. Det var en överenskommelse emellan alla utskottets ledamöter, att skriva på ett sådant sätt att vi i vissa avseenden kom att binda organisationskommittén mera än det från början var avsikten att göra. Vi har valt den metoden därför att vi bedömt det vara utomordentligt betydelsefullt att i denna viktiga fråga komma överens. Och jag vill gärna tacka mina kamrater från alla partier i utbildningsutskottet för att vi har nått enighet.

Herr Wennerfors överraskar mig, därför att han verkar besviken över att vi har blivit eniga. Han nöjde sig inte med att tala om det ärende vi behandlar nu, utan han fann också anledning att tala om socionomutbildningen som behandlades för länge sedan i kammaren och där utskottet också blev enhälligt och där riksdagen tog förslaget utan att någon yttrade sig. Han verkar besviken över det också, och det förefaller som om han tycker att det vore bättre med en hård strid om dessa utbildningsfrågor än beslut i enighet.

Herr talman! Det tycks sålunda som om herr Wennerfors hellre skulle ha sett delat utskott och strid till skada för biblioteksutbildningen än den enighet som riksdagen nu kommer fram till.

Jag har velat göra det här klarläggandet och finner inte att det i utskottets sätt att arbeta ligger någon konflikt med de konstitutionella principer som vi alla vill slå vakt om. Jag instämmer således, herr talman, i det yrkande om bifall till utskottets hemställan som tidigare har rests av såväl utskottets vice ordförande som herr Jönsson i Arlov.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Till herr Alemyr vill jag säga att min kritik kvarstår. I övrigt vill jag framhålla att mitt agerande har skett enbart med tanke på att vi skall få ett kvalitativt gott svenskt framtida biblioteksväsende.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1–3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionerna nr 1405 och 1420, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 5–7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1417 i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 9–11

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 2 Samordning av transportforskningen, m. m.

Föredrogs trafikutskottets betänkande nr 7 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående samordning av transportforskningen, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1971:1 hade Kungl. Maj:t (bilaga 8, s. 72–73 och 118 i utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 4 januari 1971) föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1971/72 beräkna till Trafiksäkerhetsforskning ett anslag av 4 300 000 kronor, till Statens väginstitut ett anslag av 3 461 000 kronor och till Statens väginstitut: Utrustning ett anslag av 170 000 kronor, samtliga anslag att avräknas mot automobilskattemedlen.

I propositionen 1971:79 hade Kungl. Maj:t under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 26 februari 1971 föreslagit riksdagen att

1. besluta att en transportforskningsdelegation samt ett väg- och trafikinstitut med de uppgifter som departementschefen hade angett inrättades den 1 juli 1971,

Nr 100

Fredagen den
28 maj 1971

*Samordning av
transportforsk-
ningen, m. m.*

Fredagen den
28 maj 1971

*Samordning av
transportforsk-
ningen, m. m.*

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta en extra ordinarie tjänst som chef för kansliet vid transportforskningsdelegationen, en ordinarie tjänst med beteckningen p för chefen för väg- och trafikinstitutet, fyra extra ordinarie tjänster för chefer för huvudenheter vid institutet,

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta de övergångsanordningar och åtgärder i övrigt som behövdes för att genomföra förslagen,

4. bemyndiga Kungl. Maj:t att vid transportforskningsdelegationen den 1 januari 1972 inrätta en extra ordinarie professur i trafiksäkerhet,

5. för budgetåret 1971/72 på driftbudgeten under sjätte huvudtiteln anvisa

a) till Transportforskningsdelegationen ett reservationsanslag av 5 250 000 kronor,

b) till Statens väg- och trafikinstitut ett förslagsanslag av 4 490 000 kronor,

c) till Statens väg- och trafikinstitut: Utrustning ett reservationsanslag av 200 000 kronor,

samtliga anslag att avräknas mot automobilskattemedlen.

I detta sammanhang hade behandlats

dels motionen 1971:1316 av herr Dahlgren m. fl.,

dels motionen 1971:1384 av herr Magnusson i Kristinehamn m. fl., vari hemställdes att riksdagen med bifall i övrigt till propositionen 1971:79 i skrivelse till Kungl. Maj:t gav till känna vad i motionen anförts angående anknytning och finansiering av den föreslagna professuren i trafiksäkerhet samt de anförda synpunkterna angående transportforskningens inriktning,

dels motionen 1971:1385 av herrar Sellgren och Stålhammar.

Utskottet hemställde

att riksdagen

1. beslutade att en transportforskningsdelegation samt ett väg- och trafikinstitut med de uppgifter som angetts av departementschefen skulle inrättas den 1 juli 1971,

2. skulle avslå motionen 1971:1385,

3. bemyndigade Kungl. Maj:t att inrätta en extra ordinarie tjänst som chef för kansliet vid transportforskningsdelegationen, en ordinarie tjänst med beteckningen p för chefen för väg- och trafikinstitutet, fyra extra ordinarie tjänster för chefer för huvudenheter vid institutet,

4. bemyndigade Kungl. Maj:t att vidta de övergångsanordningar och åtgärder i övrigt som behövdes för att genomföra förslagen,

5. skulle avslå motionen 1971:1316,

6. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1971:1384 bemyndigade Kungl. Maj:t att vid transportforskningsdelegationen den 1 januari 1972 inrätta en extra ordinarie professur i trafiksäkerhet,

7. för budgetåret 1971/72 på driftbudgeten under sjätte huvudtiteln anvisade

Fredagen den
28 maj 1971

*Samordning av
transportforsk-
ningen, m. m.*

- a. till Transportforskningsdelegationen ett reservationsanslag av 5 250 000 kronor,
 - b. till Statens väg- och trafikinstitut ett förslagsanslag av 4 490 000 kronor,
 - c. till Statens väg- och trafikinstitut: Utrustning ett reservationsanslag av 200 000 kronor,
- samtliga anslag att avräknas mot automobilskattemedlen.

Reservation hade avgivits av herr Magnusson i Kristinehamn (vpk), som ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts förslag, såvitt nu var i fråga, och med bifall till motionen 1971:1384 i skrivelse till Kungl. Maj:t gav till känna vad reservanten anfört beträffande den i statsrådsprotokollet föreslagna professuren i trafiksäkerhet samt hemställde om en förnyad prövning av frågan och att förslag om inrättandet av en sådan professur snarast möjligt förelades riksdagen.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Av motionen 1384, som jag jämte några medmotionärer har väckt i anledning av propositionen 79 om transportforskning m. m., framgår att vi accepterar förslagen i propositionen utom i vad gäller frågan om den föreslagna professuren. Jag vill gärna understryka att vi ställer oss positiva till vad vi anser vara det väsentliga i propositionen, nämligen inrättandet av en transportforskningsdelegation och ett statens väg- och trafikinstitut samt åtgärder i samband härmed i syfte att främja transportforskning.

Vad angår inrättandet av en professur på trafiksäkerhetsområdet har vi heller inga invändningar, utan de invändningar vi gör gäller att den föreslagna professuren synes ha en enligt vår mening felaktig inriktning, dvs. en inriktning som inte bör komma i fråga i första hand. Att professuren placerats vid Chalmers tekniska högskolas sektion för maskinteknik ger, som vi anför i motionen, stöd för uppfattningen att den föreslagna professuren huvudsakligen skall avse fordonet. Härvidlag anser vi den ordningen vara naturlig att samhället och de statliga organ, som närmast har att svara för trafiksäkerhetsproblemen, har att ställa krav rörande bilarnas ändamålsenliga och kvalitetsmässiga konstruktion. Sedan må det ankomma på fabrikanterna att motsvara dessa krav.

Enligt vår mening vore det mera ändamålsenligt att professuren fick anknytning till de sektioner som finns vid Chalmers för väg och vatten vid institutionen för stadsbyggnad. Med en sådan anknytning som bas kan givetvis mera vidsträckta områden tillbörligt beaktas.

Men, herr talman, vår huvudsakligaste invändning gäller sammanknytningen med ett enskilt, privatägt företag i bilbranschen, i detta fall Volvo. I min reservation har jag åberopat invändningar från ett par remissinstanser, som har anfört principiella betänkligheter. Jag borde kanske i sammanhanget också erinra om en artikel i tidskriften Tiden nr 4 år 1970. Den har skrivits av ledamoten av statens trafiksäkerhetsråd, docent Sven Erlander. Artikelförfattaren anför starka betänkligheter mot att acceptera Volvos förslag om att bidra med kostnaderna för

Fredagen den
28 maj 1971

*Samordning av
transportforsk-
ningen, m. m.*

inrättandet av denna professur. Det finns behov av och utrymme för enskilda bidrag i trafiksäkerhetsarbetet, skriver artikelförfattaren, men – fortsätter han – de får inte binda upp samhällets handlingsfrihet. En god belysning av effekten och därmed också av bevekelsegrunderna för Volvos vidkommande ges i artikeln i följande hänvisningar till fördelarna av förslaget för Volvo:

1. Publicitet och good will genom att företagets namn förknippas med trafiksäkerhetsforskning.

2. Företagets kostnader i sammanhanget är obetydliga jämfört med den genomslagskraft som uppnås genom att företaget och samhället samarbetar och genom att publicitet erhålls i radio och TV samt på icke betald plats i pressen.

3. Tillgång till konsult och vetenskaplig ledning för en del av företagets utvecklingsarbete och provbaneverksamhet. Enligt artikelförfattaren ger detta fördelar för företaget genom en bättre förhandlingsposition gentemot samhällets organ när det gäller utformning och provning i samband med säkerhetskrav på bilar. En del av den expertis som samhället är hänvisad att anlita kommer att ha intima relationer med Volvo.

Så långt docent Sven Erlander i denna del. Han betygsätter förslaget till program för professuren som otillräckligt preciserat.

Till sist vill jag citera följande ur artikeln:

”Det riktiga förfaringsättet bör i stället vara att professurens inriktning utformas i samband med inriktningen av övriga ökade insatser inom trafiksäkerhetsforskningen på så sätt att verksamheten kommer att utgöra en integrerad del av en större plan.”

Herr talman! Dessa refererade – och citerade – synpunkter av docent Erlander bildar tillsammans med åberopade remissyttranden tungt vägande skäl för att icke bifalla utskottets hemställan. I min reservation, som stöder sig på vår motion 1384, föreslås att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall hemställa om förnyad prövning av frågan. Förslag bör skyndsammast möjligt föreläggas riksdagen om inrättandet av en professur utan anknytning till ett företag som har speciella intressen inom trafiksäkerhetsområdet.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till reservationen i trafikutskottets betänkande nr 7.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! I trafikutskottets betänkande nr 7 ställer sig utskottet enhälligt bakom förslaget om att inrätta en ny transportforskningsdelegation och ett nytt väg- och trafikinstitut. Enligt utskottets uppfattning tar man här ett stort steg framåt på vägen mot en samordnad och effektiviserad transportforskning. Jag vill gärna i det sammanhanget ge ett erkännande åt kommunikationsminister Norling och hans departement. När kommunikationsministern tillträdde förelåg ett betänkande från transportforskningsutredningen som var sönderkritiserat i remissinstanserna och som det väl inte var så lätt att veta vad man skulle göra med. Men kommunikationsministern tillsatte en ny transportforskningsgrupp, som arbetade med stor skyndsamhet och lade fram det förslag vi

nu har framför oss.

När man skall ha en fullständigt ny organisation av transportforskningen kan det självfallet uppstå en del frågor, och sådana har också förts fram i motioner. Det har sagts att man kanske med ledning av de erfarenheter man får under uppbyggnadstiden skulle på nytt överväga ansvars- och arbetsfördelningen mellan å ena sidan transportforskningsdelegationen och väg- och trafikinstitutet och å andra sidan trafiksäkerhetsverket och andra organ. Utskottet säger i det sammanhanget att man utgår ifrån att dessa frågor blir föremål för ytterligare överväganden i samband med den nya organisationens verksamhet och att man kan uppnå tillfredsställande former i samband därmed samt att resultatet av övervägandena redovisas i statsverksproposition.

En annan fråga man har ställt sig i en motion gäller detta att det i propositionen sägs att ordföranden i transportforskningsdelegationen bör vara statssekreteraren i kommunikationsdepartementet eller någon annan hög ämbetsman i departementet. Man har frågat sig om det förhållandet inte möjligen kan göra att den mera långsiktiga forskningen trots de bästa avsikter skjuts i bakgrunden. På den punkten har utskottet sagt att man inte tycker att det är nödvändigt att riksdagen binder sig beträffande val av ordförande utan det bör ankomma på Kungl. Maj:t att då fråga om tillsättning uppkommer utse den person som vid det aktuella tillfället finnes vara lämpligast för uppdraget. Med det har motionen avstyrkts och propositionen tillstyrkts.

Men så finns det också ett förslag om inrättande av en särskild trafiksäkerhetsprofessur vid Chalmers tekniska högskola, som herr Magnusson i Kristinehamn nu har berört. Volvo har erbjudit sig att ställa medel till förfogande för en professur, i första hand under fem år, och detta har accepterats av departementschefen, och utskottet är med undantag för herr Magnusson enhälligt om att göra det också. Jag förstår att herr Magnussons betänkligheter kommer sig därav, att det är ett enskilt företag som bekostar professuren och att han kanske misstänker att det kan ha någon otillbörlig nytta av att det betalar kostnaden för den här professuren. Om det vore så att man hade givit det här företaget rätt att bestämma precis hur professuren inrättas och vem som skulle få befattningen skulle jag självfallet ha delat herr Magnussons betänkligheter. Men nu är det så att det förslag till program som kom från Volvo skickades till universitetskanslersämbetet, som granskade det och delvis byggde ut det program som företaget framlagt. Vidare är det bestämt att innehavaren av professuren skall tillsättas av Kungl. Maj:t efter förslag från transportforskningsdelegationen, som blir huvudman för professuren. Vid tillsättandet av professuren skall delegationen anlita sakkunniga med motsvarande tillämpning av de bestämmelser som gäller vid tillsättning av professur vid statliga forskningsråd, och för tjänsten skall gälla samma kompetenskrav som för professur vid teknisk fakultet. Det finns alltså garantier för att den här professuren kommer att inrättas och att tjänsten kommer att tillsättas i vederbörlig ordning.

Nu säger reservanten att han inte har någonting emot att det blir en trafiksäkerhetsprofessur. Men han vill att den skall inrättas på annat sätt. Reservanten anvisar emellertid inte några pengar, utan den bittra

Fredagen den
28 maj 1971

*Samordning av
transportforsk-
ningen, m. m.*

sanningen är att skulle reservationen vinna bifall så blir det ingen trafikförsäkerhetsprofessur nu. Jag tycker att läget när det gäller trafikolyckorna är så allvarligt att man inte av doktrinära skäl skall säga nej till en forskningsprofessur som är inrättad på ett sådant sätt att vi har alla garantier för att denna professur kommer att fungera precis på samma sätt som andra professorer vid universiteten.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Bara några få ord!

Herr Gustafson i Göteborg säger att det inte finns någon anledning att misstänka att Volvo skulle få någon otillbörlig nytta av det här förslaget. Det skulle också finnas bindande garantier genom att transportforskningsdelegationen skall utarbeta preciseringen av programmet för verksamheten.

Jag vill återigen poängtera att vår främsta betänklighet mot detta förslag just är att man på ett så här viktigt område ändå binder sig för ett privat företags medverkan. Det finns över huvud taget inte många professorer när det gäller transportforskning. Det sägs bl. a. i den artikel av docent Sven Erlander som jag förut citerade, att detta är ett mycket viktigt område och att det också är viktigt att noga undersöka hur man bäst skall fördela de knappa resurserna.

När jag med de kontakter jag har i Göteborg diskuterat bl. a. frågan om förläggningen av professuren till Chalmers har man haft uppfattningen att professuren skulle göra den största nyttan på ett avsnitt där man kunde gripa sig an trafikmiljön som sådan. Detta är det väsentliga i det här sammanhanget. Frågan om fordonets betydelse i trafikmiljön är ändå bara en del av ett mycket större komplex.

Jag tror att man inte kan komma ifrån att Volvo genom publicitet kommer att få mycket stor nytta av detta erbjudande och att företagens ekonomiska utlägg kommer att mer än väl uppvägas härav. Företaget har också sagt att det vill göra avdrag för sina kostnader. Det innebär att kostnaderna inte blir större än ungefär hälften av vad man ger ut.

Nu säger herr Gustafson i Göteborg att vi inte anvisar några pengar. Men vi har ju hemställt om en förnyad prövning av frågan; det är ändå ett så pass viktigt område att det krävs att man ser över frågan igen.

Det är också riktigt som herr Gustafson sade att Volvo presenterade ett program när man föreslog denna professur och att det har vidarebefordrats till universitetskanslersämbetet, som sedan byggt ut programmet. Men efter vad jag kan förstå kvarstår i alla fall programmet sådant det lades fram av Volvo.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Magnusson i Kristinehamn vill väl ändå inte göra gällande att universitetskanslersämbetet, när det har granskat detta program och gjort ändringar i det, skulle ha handlat från andra utgångspunkter än de rent sakliga, från andra utgångspunkter än att ämbetet har beaktat vikten av att vi på ett område, där det är ont om forskning, får en forskning som blir självständig.

Fredagen den
28 maj 1971*Samordning av
transportforsk-
ningen, m. m.*

Om herr Magnusson anser något annat, är det en allvarlig beskyllning mot universitetskanslersämbetets integritet.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag menade är att Volvo presenterade ett program, när företaget föreslog sin professur. Det står i propositionen att det har utbyggt av universitetskanslersämbetet. Det måste väl innebära, såvitt jag kan förstå, att de synpunkter Volvo har lagt fram i sitt programförslag måste kvarstå till väsentlig del. Jag avsåg detta och ingenting annat.

Sedan kan man inte komma ifrån att Volvo genom sin medverkan i detta projekt avser att tjäna en viss publicitet, som kommer företagets verksamhet till godo. Detta vänder jag mig dessutom principiellt emot.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet bara för att herr Magnusson i Kristinehamn och vänsterpartiet kommunisterna i sin reservation beträffande den professur som vi nu diskuterar hänvisar till såväl rikspolisstyrelsens som SSU:s remissvar med anledning av Volvos erbjudande att stå för kostnaderna för en professur i trafiksäkerhetsfrågor.

Jag delar såväl rikspolisstyrelsens som SSU:s principiella inställning i det läget frågan befann sig i, då denna remitterades till de olika myndigheter som fick detta förslag på remiss. Då var det ett enskilt ärende, som innebar ett erbjudande från ett privat företag att inrätta en professur på en viss tid.

Men den fråga som vi i dag har att behandla är inte densamma som den var då ärendet var ute på remiss. I Kungl. Maj:ts förslag har man nämligen sammankopplat denna proposition med frågan om transportforskningen. Det är två fundamentala felaktigheter som förekommer i den reservation som herr Magnusson har fogat till trafikutskottets betänkande nr 7.

Det första felet är att det står att denna forskning är knuten till ett enskilt företag. Forskningen är inte knuten till AB Volvo. Hade så varit fallet, hade jag befunnit mig tillsammans med herr Magnusson beträffande reservationen. Forskningen är underställd transportforskningsdelegationen. Professuren inrättas vid Chalmers tekniska högskola i Göteborg.

Det andra felet i reservationen är att det står att professuren gäller de specifika trafiksäkerhetsområden som AB Volvo skulle vara intresserat för. Det är också fel.

Herr Gustafson i Göteborg har ju klart redovisat att universitetskanslersämbetet har varit med om att utforma riktlinjerna för denna professur.

Därtill kommer att huvudmannskapet för professuren skall knytas till transportforskningsdelegationen. Det står i propositionen 79 att det får ankomma på delegationen att göra erforderliga närmare preciseringar av programmet för denna professur.

Vad som står i reservationen är således fel, nämligen att AB Volvo på något sätt skulle styra denna forskning. Jag delar det socialdemokratiska ungdomsförbundets principiella åsikt, att något enskilt företag inte skall

Fredagen den
28 maj 1971

*Samordning av
transportforsk-
ningen, m. m.*

styra forskningen i det här landet, men så som förslaget har utformats i Kungl. Maj:ts proposition är detta inte fallet. Jag förstår därför inte hur vänsterpartiet kommunisterna kan vilja förvägra ett enskilt företag att utöver företagsbeskattningen ställa medel till förfogande för forskning.

Därtill kommer att just den forskning varom det här är fråga är ett utomordentligt stort samhällsintresse, och i det ekonomiska läge som vi nu befinner oss i finns det all anledning att tillse att alla resurser som kan ägnas trafiksäkerheten verkligen tas fram. Det är ett stort samhällsintresse att forskningen på trafiksäkerhetens område intensifieras. Vi måste se till att nedbringa trafikolyckorna, och kan denna professur bidra till en utveckling i den riktningen, tycker jag att vi bör hälsa förslaget med stor tillfredsställelse. Därest riksdagen skulle bifalla reservationen, innebär det att vi inte får någon professur i trafiksäkerhet.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Jag är mycket väl medveten om de uppmjukningar av det ursprungliga förslaget som har kommit till, men det är inte fråga om det. Jag anser emellertid att det ändå finns skäl för de principiella betänkligheter som vi har anfört, och dem vidhåller jag.

I övrigt anser jag att det finns skäl att ordentligt överväga vilka delar av trafiksäkerhetsarbetet som forskningen skall avse. Den litteratur om trafiksäkerhetsforskning som jag har läst har gjort att jag kommit underfund med att det rör sig om stora komplex och att det som enligt vad jag fattar blir föremål för det väsentliga forskningsarbetet här inte är det mest angelägna i dagens situation.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag försökte att i mitt inlägg klargöra att de principiella invändningar som SSU presenterade i sitt remissvar inte föreligger så som förslaget är utformat.

Herr Magnusson i Kristinehamn talade om att det gäller att se till att styra trafiksäkerhetsforskningen till sådana områden som kan vara av intresse ur samhällets synpunkt. Jag vill på nytt understryka att professuren är knuten till transportforskningsdelegationen. Det står i den proposition varom vi nu skall fatta beslut att transportforskningsdelegationen skall närmare precisera inom vilka områden denna professur skall verka.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1–5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Magnusson i Kristinehamn, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna utskotts-
betänkanden till kammarens sammanträde tisdagen den 1 juni.

§ 3 Ang. bestämmandet av hastighetsgränser för vägtrafiken

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Erikssons* i Arvika (fp) i kammarens protokoll för den 12 maj intagna fråga, nr 239, och anförde:

Herr talman! Herr Eriksson i Arvika har frågat mig vilken betydelse jag anser böra tillmätas de lokala vägmyndigheternas förslag vid bestämmandet av hastighetsgränser.

Till en början vill jag erinra om att hastighetsgränsen kan fastställas på olika sätt. Inom ramen för de år 1967 beslutade försöken med *differentierad allmän hastighetsbegränsning* fastställer Kungl. Maj:t en för hela landet gällande bashastighet, som fr. o. m. den 1 juni i år är 70 kilometer i timmen. Trafiksäkerhetsverket får i sin tur bestämma avvikelser uppåt från denna bashastighet. Slutligen får länsstyrelserna genom lokala trafikföreskrifter fastställa lägre färdhastighet än som följer av Kungl. Maj:ts och trafiksäkerhetsverkets beslut.

Kungl. Maj:ts fastställande av bashastigheten 70 kilometer i timmen föregicks av samråd med bl. a. trafiksäkerhetsverket och vägverket. Därvid bestämdes också vissa normer för bedömning av de fall där trafiksäkerhetsverket borde tillåta högre hastighet.

Innan trafiksäkerhetsverket bestämmer avvikelser från bashastigheten skall verket inhämta förslag från respektive vägförvaltningar och dessutom samråda med vägverket och rikspolisstyrelsen. Så skedde också innan trafiksäkerhetsverket fattade sina beslut i anledning av sänkningen av bashastigheten till 70 kilometer i timmen.

När det gäller hastighetsbegränsningar genom lokala trafikföreskrifter samråder länsstyrelsen regelmässigt med vägförvaltningen innan beslut fattas.

Av den föregående redogörelsen framgår att de lokala vägmyndigheterna deltar i arbetet med bestämmande av lämpliga fartgränser. I sista hand måste dock avgörandet träffas av den myndighet som har att besluta i frågan – dvs. trafiksäkerhetsverket eller länsstyrelsen – efter en samlad bedömning av alla omständigheter av betydelse i det särskilda fallet och med beaktande av behovet av en enhetlig bedömning.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! När förslaget om en sänkning av bashastigheten kom var ju reaktionen mycket blandad. Jag vill personligen deklarerat att jag delar den uppfattning som rikspolisstyrelsen och rikspolischefen hade, att det är meningslöst att införa bestämmelser av sådan innebörd att man kan förutse att det inte går att övervaka om de efterlevs eller ej. Den debatten

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. bestämmandet
av hastighetsgränser
för vägtrafiken*

skall vi emellertid inte ta upp nu; den har förts tidigare här i kammaren.

De lokala vägmyndigheterna bereddes tillfälle att komma med förslag, såsom kommunikationsministern helt riktigt påpekade.

När de förslagen offentliggjordes var det många som tyckte att de föreslagna fartgränserna var för låga. Men det kom en verklig överraskning för allmänheten när man upptäckte att trafiksäkerhetsverket på väsentliga punkter hade gått ifrån de förslag som de lokala vägmyndigheterna hade lagt fram. Jag kan nämna ett sådant exempel som att man på E 6 genom Bohuslän på inte mindre än 26 mils sträcka hade sänkt den av den lokala vägmyndigheten föreslagna hastighetsgränsen på 90 kilometer till 70 kilometer i timmen. Jag kan nämna ett annat exempel: på E 18 i Värmland från Karlstad till Ärjäng har man sänkt från 90 kilometer till 70 kilometer. Enligt mångas mening, och jag vill deklarera att till dem hör jag, är det fullkomligt orimligt att tro att bestämmelser av detta slag kommer att vinna respekt hos allmänheten.

Jag vill emellertid tacka för ett fylligt svar. På ett ställe säger kommunikationsministern att innan trafiksäkerhetsverket bestämmer avvikelser från bashastigheten skall verket inhämta förslag från respektive vägförvaltningar, något som jag också har påpekat. Men min fråga gällde varför man på mycket väsentliga punkter hade gått ifrån den lokala vägmyndighetens förslag. Jag tror det för allmänhetens skull vore värdefullt med en redovisning från statsrådets sida på den punkten.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Som jag framhållit i svaret på herr Erikssons i Arvika enkla fråga är det alldeles självklart att man först skall ha en ordentlig inventering av vägnätet, och därefter skall man ta kontakt med alla som kan tänkas ha kunskaper i ämnet, vare sig det är vägmyndigheter, vägförvaltningarna eller andra som man kan ha behov av att lyssna till. Men det slutliga avgörandet om en ny bashastighet måste man ändå lägga hos central myndighet, i detta fall trafiksäkerhetsverket. Man måste göra det därför att de föreskrifter och nya intentioner som gick ut kom från trafiksäkerhetsverket och från kommunikationsdepartementet. Skall man kunna få en samstämmig bedömning och utvärdering av dessa nya normer i hela landet kan man inte, med all respekt för den sakkunskap som jag vet finns hos vägdirektörer och andra, i rättvisans namn göra på annat sätt. Det ligger i all sådan här verksamhets natur att ger man ut centrala nya normer skall man också se till att de blir lika uttydda i hela landet.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Jag förstår att man vill ha likformighet, men jag förstår inte att man på så många väsentliga punkter har ansett sig ha skäl att gå ifrån vägverkets förslag. Jag har nämnt några exempel här och skulle kunna räkna upp många ytterligare, men tiden tillåter inte det. Jag tror dock jag representerar genomsnittet av trafikanterna när jag än en gång deklarerar att jag anser det meningslöst att sätta fartgränser som man på förhand vet att man aldrig kommer att kunna övervaka att de efterlevs. Därför tror jag att väldigt många trafikanter och allmänheten i stort ställer sig frågande till varför man inte har tagit större hänsyn till de

lokala vägmyndigheternas förslag i vilka fartgränserna på långa sträckor låg betydligt högre än vad trafiksäkerhetsverket har sänkt dem till.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! De nya normer som nu är fastlagda och som innebär att vi får en ny bashastighet den 1 juni i år – 70 kilometer i timmen med möjligheter till både 90 och 110 kilometer om man finner att vägens kvalitet tillåter det – har utformats med tanke på att man skall ta hänsyn till vägens kvalitet och till trafikintensiteten. Om man följer dessa normer någorlunda strikt – avvikelser kan alltid ske – skall man egentligen inte komma så långt ifrån en lika bedömning, vare sig man gör utvärderingen på E 6, E 18, E 4 eller någon annanstans. Normerna ligger där de ligger – med respekt för vägdirektörens och andras rätt att göra smärre avvikelser. Men huvudinriktningen måste vara densamma var man än gör utvärderingen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. den tekniska praktiktjänstgöringen inom vissa affärsdrivande verk

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Jonssons* i Alingsås (fp) i kammarens protokoll för den 14 maj intagna fråga, nr 248, och anförde:

Herr talman! Herr Jonsson i Alingsås har frågat om jag observerat de nedskärningar beträffande teknisk praktiktjänstgöring som skett inom vissa affärsdrivande verk, bl. a. SJ och televerket, och om jag avser att vidta åtgärder i avsikt att trygga möjligheten till sådan praktik.

Både SJ och televerket har under en lång följd av år ställt ett stort antal praktikplatser till förfogande för studerande vid tekniska skolor av olika slag. Under hela 1960-talet har sålunda SJ ställt till förfogande 200–300 platser per år. Televerket har under samma period successivt ökat sina praktikplatser, och år 1970 var antalet mer än 700.

Inom SJ beräknas inte föreligga något behov av att anställa ingenjörer de närmaste åren. Den praktik, som erbjudits hos SJ, har i stor utsträckning varit specifik för detta företag, varför praktiken varit till störst nytta för dem som senare sökt anställning vid SJ. Med hänsyn till rekryteringssituationen är det därför tveksamt om praktiktjänstgöring vid SJ i dagens läge är till fördel från elevernas synpunkt. Inom SJ finns dessutom ett stort antal tjänstemän som på fritid utbildar sig till ingenjörer och som i första hand bör beredas praktik inom företaget. I huvudsak av nämnda skäl har SJ beslutat att för sommaren 1971 slopa praktiktjänstgöringen för elever vid tekniska skolor. Beslutet innebär inte någon inskränkning i möjligheterna för de studerande att ta tillfällig anställning vid SJ i den mån företaget har behov av semestervikarier.

Televerket har, som jag nämnde tidigare, hittills ställt till förfogande ett stort antal praktikplatser och är den arbetsgivare i Sverige som lämnar flest praktikplatser. Innevarande sommar tvingas televerket till en viss

Nr 100

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. den tekniska
praktiktjänstgö-
ringen inom vissa
affärsdrivande verk*

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. den tekniska
praktiktjänstgö-
ringen inom vissa
affärsdrivande verk*

neddragning av antalet praktikplatser, i första hand för att undvika att egen personal drabbas av friställning. Det är emellertid en neddragning från en mycket hög nivå, och televerket kommer även i år att bereda betydligt fler elever praktiktjänstgöring än som motsvarar televerkets årliga behov av rekrytering av ingenjörer.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! De senaste årens snabba utbyggnad av utbildningsväsendet har inneburit att nya studiegrupper i allt större omfattning efterfrågar praktikarbete. Praktiska erfarenheter från arbetslivet kommer då att utgöra ett viktigt, ibland nödvändigt, komplement till den teoretiska utbildningen. Dessutom ger praktiken under studietiden den studerande ett underlag för ett mer realistiskt yrkesval.

Det förhållandet att allt flera efterfrågar arbetslivserfarenhet innebär att de som för inträde vid olika tekniska kurser måste meritiera sig via en sådan praktik har fått det allt svårare att få tillträde till de – relativt sett – färre praktikplatserna. Nämnas kan att för den fyraåriga utbildningen till gymnasieingenjör fordras minst tolv arbetsveckors praktik, som skall inträffa efter årskurserna två och tre. För tillträde till tekniska linjen inom fackskolans andra årskurs krävs nio månaders praktik med minst en sammanhängande tidsperiod om tio veckor. Totalt rör det sig om 15 000 å 20 000 studerande, som i sina kursplaner avkrävs obligatorisk praktik.

Arbetsmarknadsstyrelsen har insett att efterfrågan kommer att öka starkt och har i ett cirkulär i början av detta år uppmanat länsarbetsnämnder och lokala arbetsförmedlingar att vidtaga åtgärder för att tillgodose denna efterfrågan. I ett läge då arbetsmarknadsstyrelsen går ut för att ackvira för att tillgodose det ökade behovet av praktikplatser är det märkligt att finna att staten, i det här fallet televerket och SJ, starkt inskränker eller helt plockar bort praktikplatserna.

Nu säger kommunikationsministern att det är en neddragning från en mycket hög nivå. För televerket rör det sig om en minskning med 25 procent, och för SJ har alltså denna möjlighet helt försvunnit fr. o. m. i år. Samtidigt säger kommunikationsministern att televerket är den arbetsgivare som har de flesta praktikplatserna – då betyder en sådan här 25-procentig inskränkning att ett mycket stort antal platser försvinner. Enligt min mening tyder det på att staten som arbetsgivare inte tagit sin del av ansvaret för arbetsmarknaden, ett ansvar som man förutsätter skall finnas hos andra arbetsgivare. Detta har, herr talman, varit anledningen till min fråga, och när jag nu tackar kommunikationsministern för svaret, nödgas jag konstatera att löftena om konkreta positiva åtgärder, som skulle ge ett gott tillskott till ett alltför knappt utbud av praktikplatser, har uteblivit.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Det är ju inte så som herr Jonsson i Alingsås säger här. Han argumenterar som om han inte har hört det svar jag givit honom på hans enkla fråga. Av det framgår ju klart och tydligt att i ett läge, där möjligheterna till praktik för de elever som det här gäller rent allmänt i samhället är dåliga – det är brist på praktikplatser – gör ändå statens

järnvägar och televerket redan förut en mycket stor insats. Nu tvingas de liksom alla andra företag i landet som är i exakt samma situation att vidta vissa inskränkningar.

För SJ:s del är det en temporär inskränkning, och jag har i svaret till herr Jonsson klart angivit varför och av vilka orsaker SJ har handlagt saken på detta sätt i år. När det gäller televerket är ju sanningen delvis en annan, eftersom televerket, som herr Jonsson ändå konstaterade, är det verk som har det största antalet praktikplatser över huvud taget. Och när det där sker en viss inskränkning ger det självfallet till resultat att inskränkningen blir procentuellt sett större än i något annat verk. Det är en ganska enkel matematik. Men det hindrar ändå inte att televerket med de åtgärder man där vidtar fortfarande intar en tätplats i detta avseende. Jag tycker därför att det kanske var litet malplacerat att samtidigt konstatera att statliga företag här skulle uppträda som något slags mindre önskvärda exempel.

Men det är riktigt som herr Jonsson säger att det för många elever kan bli bekymmer. Vi har naturligtvis samma uppfattning i det läge som nu föreligger beträffande praktikplatser över huvud taget. Det är också riktigt, som herr Jonsson säger, att det vid arbetsförmedlingarna runt om i landet pågår ett mycket intensivt arbete på att skaffa praktikplatser för skolungdomen. Vi skall hoppas att det arbete som bedrivs skall ge ett tillfredsställande resultat.

Men om likväl elever som behöver praktik inte kan få lämplig sådan genom arbetsförmedlingen, finns det möjlighet att placera ett visst antal vid omskolningskurser. Om det ändå inte skulle lyckas för elever att få den erforderliga praktiken, förutsätter jag att skolmyndigheterna har sin uppmärksamhet riktad på den här frågan.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Jag hoppas verkligen att det här intensiva arbetet inom AMS kommer att ge resultat, och det vore väl underligt om inte även SJ och televerket i någon mån kunde bidra här till. Jag tror också att kommunikationsministern lutade åt den uppfattningen.

Låt mig bara säga att man i det reportage som Sveriges Radio gjorde i Malmö om skolungdomens möjlighet att erhålla ferie- och praktikarbete konstaterade att det är svårigheter över hela landet. Där är vi alltså helt överens.

Arbetsförmedlingarna har ju sagt att de i dag har 25–30 procent färre platser att erbjuda än vid samma tid förra året, och det är naturligtvis i denna situation att beklaga att både SJ och televerket har tvingats till dessa inskränkningar, som man där kanske till stor del kunde komma till rätta med på ett bättre sätt.

Låt mig bara, herr talman, sluta med att säga att staten, även om den inte i alla lägen måste framstå som den store mönsterarbetsgivaren, ändå enligt min mening kunde gå i täten med ett gott föredöme i situationer som denna och se till att inte bekymren för de studerande på grund av bristen på praktikplatser förvärras. Deras kursplaner förutsätter ändå att de skall ha sådan praktiktjänstgöring.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. förändring av
den s. k. Blå Vägen
mellan Umeå och
Mo i Rana till
europaväg*

§ 5 Ang. förändring av den s. k. Blå Vägen mellan Umeå och Mo i Rana till europaväg

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Anderssons* i Örträsk (s) i kammarens protokoll för den 14 maj intagna fråga, nr 255, och anförde:

Herr talman! Herr Andersson i Örträsk har frågat mig om jag anser att förutsättningar nu föreligger för att i enlighet med Nordiska rådets rekommendation göra hänvändelse till Europavägskommisionen angående förändring av den s. k. Blå vägen, Umeå—Mo i Rana, till Europaväg.

Under år 1970 har vi inom kommunikationsdepartementet gjort en omfattande översyn av det Europavägssystem som berör Sverige och noga övervägt behovet av en utökning av detta nät. Översynen resulterade i -- som jag kunde meddela i november förra året -- att Sverige till den inom FN:s Europakommision arbetande landtransportkommittén anmälde frågorna om förlängning av dels väg E 3 Lissabon—Stockholm till Norrtälje—Kapellskär och vidare till Finland, dels väg E 14 Trieste—Szczecin över Ystad till Malmö.

I samband med översynen diskuterades också förändring till Europaväg av den s. k. Blå vägen Umeå—Storuman—norska gränsen—Mo i Rana och även väg 15 Malmö—Kalmar—Norrköping jämte väg 14 Ystad—Kristianstad. Jag uttalade då bl. a. följande: "Motivet för att inrätta ett Europavägnät är bl. a. att främja den internationella vägtrafiken genom att åstadkomma ett nät av vägar med genomgående internationell numrering. Europavägarna bör vara direkta, snabba, kapacitetsstarka vägförbindelser mellan två eller flera länders viktigaste marknader och befolkningscentra. Det nät som bildas på detta sätt får inte vara så tätt att förvirring uppstår och syftet med Europavägnätet inte blir det avsedda, nämligen att genom ett internationellt huvudvägnät underlätta de internationella vägtransporterna. Om färjeled ingår i en internationell huvudväg bör förbindelserna vara dagliga året runt. Blå vägen och väg 15 har inte för närvarande karaktären av internationella huvudtrafikleder. De bör därför inte just nu förändras till Europavägar."

Nordiska rådets rekommendation beträffande Blå vägen avser även delen från Vasa i Finland -- där Europaväg E 79 i dag slutar -- med färja över Kvarken till Holmsund och Umeå. Jag följer med uppmärksamhet trafikutvecklingen och utvecklingen i övrigt och kommer att aktualisera frågan på nytt vid tidpunkt som utifrån givna förutsättningar kan anses lämplig.

Herr ANDERSSON i Örträsk (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret. Det är med tillfredsställelse som jag anser mig kunna notera att statsrådet har en positiv inställning till frågan om förändring av den s. k. Blå vägen till Europaväg. Jag tolkar svaret så att regeringen är beredd att ta de initiativ som är nödvändiga för frågans lösning och att dessa åtgärder kommer att vidtas snarast möjligt.

Vid behandlingen av ärendet i Nordiska rådet i februari 1970 anförde trafikutskottet att Blå vägen är en betydelsefull trafikförbindelse genom

Finland, Sverige och Norge och att många skäl talar för att medverka till att göra Blå vägen känd och nyttjad. Detta kan, ansåg utskottet, bäst uppnås genom att ge vägförbindelsen Europavägs status. Jag förmodar att utskottet därvid avsåg bl. a. betydelsen av den markering av Europavägar som görs på alla vägkartor.

Blå vägen har stor betydelse som internationell trafikled, i första hand när det gäller turisttrafiken. Denna har under senare år utvecklats i mycket hög grad. Blå vägen är en attraktiv och högklassig led genom ett av Lapplands mäktigaste fjällområden. Genom att göra vägen till Europaväg skulle dess betydelse som turistled ytterligare kraftigt förstärkas. Därmed skulle också betingelserna för de många utmärkta turistanläggningar som finns i detta område väsentligen förbättras.

Jag tror också att det finns skäl att beakta de psykologiska effekter som en Europaväg genom södra Lappland och Västerbotten skulle kunna ha för utvecklingen av näringslivet i övrigt. Med dessa synpunkter har jag velat peka på att en förändring av Blå vägen till Europaväg skulle utgöra ett led i strävandena att öka sysselsättningen i Västerbottens inland.

Jag vill, herr talman, än en gång tacka för svaret och uttrycka min förhoppning att statsrådets löfte om att aktualisera frågan om förändring av Blå vägen till Europaväg kommer att infrias inom den närmaste tiden.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om kontroll av färdskrivare i lastbilar

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Hallgrens* (vpk) i kammarens protokoll för den 18 maj intagna fråga, nr 256, och anförde:

Herr talman! Herr Hallgren har frågat mig om jag avser att ta något initiativ till åtgärder mot åkeriägare som avsiktligt ändrar funktionerna på färdskrivare i lastbilar.

Svenska transportarbetareförbundet har i en framställning hos kommunikationsdepartementet påkallat åtgärder till förhindrande av obehöriga manipulationer med färdskrivare. Framställningen remissbehandlas för närvarande. Innan remissyttrandena kommit in är jag inte beredd att uttala mig om i vad mån särskilda åtgärder behövs och om vilka åtgärder som bör vidtas.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! I samband med företagna fartkontoller har det konstaterats att flera tyngre lastfordon med färdskrivarplikt framförts med för hög hastighet trots att färdskrivare och hastighetsmätare visat lämplig hastighet. Vid närmare undersökning har man kunnat konstatera att hastighetsdrevnen i fordonens växellådor och reduktionsväxlar utbytts. Det har gjorts av åkeriägarna i akt och mening att försöka att få chaufförerna att omedvetet köra fortare och på så sätt skapa större profiter. De anställda har sålunda rent ut sagt inte haft någon vetskap om åkeriägarnas skumma förhållanden. Färdskrivaren och hastighetsmätaren

Fredagen den
28 maj 1971

*Om kontroll av
färdskrivare i
lastbilar*

har visat en i det aktuella fallet tillåten hastighet.

Ett annat sätt att få chaufförerna att köra fortare utan deras vetskap är också att byta ut däck och hjulen på bilarna till större dimensioner, och på så vis kör man omedvetet fortare.

Det är riktigt att Transportarbetareförbundet har tillskrivit kommunikationsdepartementet och påtalat dessa frågor. Man har krävt skärpt kontroll. Det är vad det rör sig om. Jag vill emellertid gå litet längre i denna fråga. Det måste väl betraktas som ett ganska allvarligt brott av dessa åkeriägare att medvetet utsätta andra trafikanter och chaufförerna för allvarliga trafikrisker? Vi vet ju att dessa problem i dag är mycket, mycket allvarliga som de är. Skall man då hålla på på detta sätt och manipulera, då måste mycket, mycket skarpa åtgärder vidtas. Om moralen är så låg och profitbegäret så stort att man inte alls tar hänsyn till sina medmänniskor, skulle man inte ha någon som helst rättighet. Jag vill nu fråga kommunikationsministern om han är villig att vidta sådana åtgärder att de som medvetet gör sådana manipulationer också mister sina rättigheter och inte får fortsätta med denna verksamhet.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Vi har som jag nämnde en framställning från Transportarbetareförbundet. Vi skall remissbehandla den. Sedan skall vi komma tillbaka i vanlig ordning och se vad vi skall göra med den. Remissen kommer väl att ge en del svar på frågorna, och därför kan jag av naturliga skäl inte ge något annat besked än vad jag har gett i svaret på frågan.

Rent principiellt utanför det aktuella ärendet skall vi konstatera att varje åtgärd som går utanför vad vi i dagligt tal kan kalla för en rättvis och riktig bedömning av transporter, det må sedan gälla den ena eller den andra överträdelsen, överlast eller vad som helst, är allvarliga trafikfador. Dit kan vi hänföra en rad olika moment som naturligtvis skall beivras.

Hur det är i detta speciella fall får väl herr Hallgren komma tillbaka till när vi har behandlat ärendet. Det kan dock vara angeläget att utifrån den fråga som herr Hallgren ställde konstatera att var sådant här än inträffar och i vilken form det än sker innebär det en allvarlig fara för trafiksäkerheten.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Det är gott och väl att man konstaterar – det kan vem som helst göra – att det är en allvarlig trafikfara när man manipulerar på detta sätt.

Man har jäktat och stressat de chaufförer som kör långtradare och andra tyngre fordon, man har försökt tvinga dem att bli lagbrytare – ja, man har t. o. m. hotat med att avskeda dem om de inte bryter mot säkerhetsbestämmelser och lastbestämmelser. Nu har Transportarbetareförbundet gjort en drive för att effektivt sätta stopp för missförhållandena. Som ett motdrag finner då åkeriägarna på andra sätt så att chaufförerna omedvetet skall bryta mot bestämmelserna.

Jag tycker att kommunikationsministern inte klart har redovisat huruvida han betraktar detta som ett brott i egentlig mening. Det borde

Fredagen den
28 maj 1971

*Om ekonomiskt
stöd till föreningen
Adoptionscentrum*

finnas bestämmelser i trafikförordningen som sade ifrån att en sådan överträdelse skall medföra att åkeriägaren mister sina rättigheter. Det tycker jag nog vore skäligt. Man kan jämföra med andra brottsbestämmelser. Tag exempelvis en tullöverträdelse! Om någon avsiktligt i ett fordon smugglar en viss vara som är tullbelagd kan det gå så långt att han mister sitt fordon. Skall man jämföra dessa två brott – jag vill kalla båda för brott – måste väl smugglingen betraktas som mycket ringa jämfört med att man utsätter andra människor för risken att förlora livet eller komma till skada. Jag skulle gärna vilja höra om kommunikationsministern har den uppfattningen att detta skall betraktas som ett brott.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om ekonomiskt stöd till föreningen Adoptionscentrum

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Wikströms (fp) i kammarens protokoll för den 13 maj intagna fråga, nr 241, och anförde:

Herr talman! Herr Wikström har frågat mig om jag är beredd att stödja Föreningen Adoptionscentrums begäran om ekonomiskt bidrag för sin verksamhet.

Formerna för handläggningen av adoptionsärenden rörande utländska barn undersöks för närvarande. Undersökningen innefattar även frågan om samarbete mellan socialstyrelsen och Föreningen Adoptionscentrum. Resultatet av denna undersökning bör föreligga innan man tar ställning till frågan om bidrag till föreningen.

Jag vill tillägga att under anslaget till socialstyrelsen för budgetåret 1971/72 har tagits upp ett särskilt belopp för information om adoption av utländska barn.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret.

Föreningen Adoptionscentrum lämnade den 29 november 1969 in en ansökan om statsbidrag. Förra våren hade jag en motion i första kammaren om att föreningen skulle få statsbidrag. I debatten i samband med att denna motion avslogs vädjade jag till socialministern om att föreningen genom departementets försorg ändå skulle få något anslag. Socialstyrelsen sände denna ansökan på remiss, och någon gång i november i fjol kom dess utlåtande som innebar att man avstyrkte bifall. Sedan har jag hört sägas att man någon gång i februari i år hade överläggningar mellan föreningen och socialdepartementet, där det framkom att man på departementet avvaktade beslut i ett ärende som gäller förmedlingstillstånd för Adoptionscentrum innan man avsåg att fatta beslut i fråga om statsbidrag.

Det här ärendet har verkligen dragit ut på tiden, och det var därför jag ställde den enkla frågan. Nu lämnar socialministern några nya intressanta upplysningar i svaret. Det är uppenbart att man avser att hitta någon form av samverkan mellan socialstyrelsen och Föreningen Adoptions-

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. beräkningen
av pensionsgrundan-
de inkomst*

centrum. Jag skulle vilja fråga om bakgrunden till det kan vara att man därigenom skulle kunna undvika att fastna i den kanske ganska besvärliga frågan om just förmedlingstillstånd för föreningen.

Eftersom jag tror att vi i vårt land behöver en frivillig organisation som Föreningen Adoptionscentrum och jag vet att föreningen behöver stöd från samhället, tycker jag det är angeläget att den här frågan kan föras till sin lösning så snart som möjligt. Jag undrar om socialministern möjligen kan säga något mer om när den här undersökningen kan bli färdig.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Låt mig först framhålla att det förekommer fortlöpande kontakter mellan socialdepartementet, socialstyrelsen och Föreningen Adoptionscentrum i frågor som rör adoption av utländska barn. Remissbehandlingen av föreningens bidragsansökan har visat att det finns ett behov av att närmare klarlägga formerna för handläggningen av adoptionsärenden av det här slaget. Som jag har sagt i mitt svar innefattar denna undersökning även frågan om formerna för samarbete mellan socialstyrelsen och föreningen. Det ankommer självfallet i sedvanlig ordning på socialstyrelsen att besluta om disposition av det belopp som har anvisats för information om adoption av utländska barn.

Eftersom herr Wikström nu frågade när den här undersökningen kan vara klar, vill jag svara att jag utgår ifrån att den är klar någon gång på höstkanten.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Får jag bara tacka för den senaste upplysningen. Den skulle alltså innebära att man i varje fall någon gång under det här året skall kunna få frågan klar. Jag tror att vi är överens om vikten av att föreningens arbete kan bedrivas under så gynnsamma omständigheter som möjligt. Jag tackar för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Ang. beräkningen av pensionsgrundande inkomst

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Olssons i Stockholm (vpk) i kammarens protokoll för den 13 maj intagna fråga, nr 244, till herr finansministern, och anförde:

Herr talman! Herr Olsson i Stockholm har frågat finansministern när han avser att ta något initiativ i syfte att höja den gräns på 500 kronor för kostnad i anställningen som tillämpas vid beräkning av pensionsgrundande inkomst. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Vid beräkningen av pensionsgrundande inkomst av anställning skall man i princip inte beakta inkomstbelopp som svarar mot kostnader som arbetstagaren har haft att bestrida i anställningen. Det har emellertid föreskrivits att avräkning skall ske bara i de fall kostnaderna överstiger 500 kronor. Denna regel har kommit till av praktiska skäl, för att undvika att myndigheterna skall behöva ta ställning till förhållandevis obetydliga avdragsposter i ett stort antal fall.

En översyn av de regler frågan gäller utförs enligt Kungl. Maj:ts uppdrag för närvarande av riksförsäkringsverket. Verketets förslag väntas föreligga under hösten.

Nr 100

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. beräkningen
av pensionsgrundan-
de inkomst*

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret på min enkla fråga. Det grundläggande problemet som har gett anledning till frågan är bristen på samstämmighet mellan arbetsgivaravgifter och pensionsgrundande inkomst för de anställda på så sätt att arbetsgivarna får betala ATP-avgift för hela inkomsten, medan de anställda inte får hela inkomsten räknad som pensionsgrundande inkomst. Det har ju alldeles speciell betydelse för byggnadsarbetare, eftersom de har att betala mätningsavgifter till respektive avdelning och verktygspengar som är avdragsgilla i deklARATIONSSAMMANHANG. Detta gör att det kan handla om ganska avsevärda belopp – en bit över 1 000 kronor är vanligt. Då kan ju dessa arbetare fråga sig varför detta inte kan bli pensionsgrundande, när de har tjänat in pengarna en gång.

En annan sak i samband med 500-kronorsgränsen är att den har en tröskeleffekt som man kanske borde eliminera eller trappa av på något vis. Det har också framställts krav på att man skall höja 500-kronorsgränsen ordentligt – den är ju ganska gammal. Jag läste på nyligen och vill minnas att den är från 1959.

Bakgrunden är ju en motion i första kammaren 1967 av herr Werner. Den fick ett negativt mottagande i utskottet, men sedan kände sig tydligen Knut Johansson, förbundsordförande i Byggnads, föranlåten att skriva en motion 1968. Den motionen fick en positiv skrivning, och man lovade att ta upp de här sakerna. Det är detta som var anledningen till att jag har ställt frågan om när initiativen skall komma. Jag tycker att det är bra att det nu tydligen är resultat på väg, och jag tycker också att det är skäligt med hänsyn till den positiva skrivningen 1968. Det skall inte bara skrivas positivt, det skall ju också ske någonting. Det är faktiskt många byggnadsarbetare som frågar om detta – jag har fått personliga frågor om det vid flera tillfällen.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Först bara ett litet tillrättaläggande – den här regeln trädde i kraft 1960, och det var i förening med den stora pensionsreformen.

Sedan är det riktigt – och jag vill betona det – att frågan har varit observerad. Den fråga herr Ohlsson tar upp har redan behandlats i en motion till riksdagen – en motion som för övrigt väcktes just av ordföranden i Byggnadsarbetareförbundet, Knut Johansson. Det är med anledning av den motionen som regeringen har uppdragit åt riksförsäkringsverket att göra en översyn av de regler det här är fråga om. Nu har herr Ohlsson fått besked om att vi väntar utredningens resultat till hösten.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Jag är nöjd med beskedet, och det sade jag. Att jag

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. bristen på
röntgenläkare*

mindes fel på ett år och sade 1959 i stället för 1960 kanske man kan ha överseende med.

Men bakgrunden är ganska enkel. Jag kommer från en arbetsplats, och jag har arbetat hela mitt vuxna liv. Nu kommer byggnadsarbetarna och frågar mig varför de får sänkning på den pensionsgrundande inkomsten enligt uppgifter från taxeringsmyndigheten. Samtidigt har det skrivits i vårt förbundsorgan om motionen som Knut Johansson kände sig föranlåten att skriva 1968, ett år efter det att herr Werner hade skrivit sin motion, och det har framhållits att saken är under utredning. Då tyckte jag det var rimligt att ställa frågan när det blir resultat och när man kan tala om för gubbarna ute på arbetsplatserna när det möjligen blir en ändring i den här frågan.

Men jag är alltså nöjd med svaret – och jag har verkligen fått ett svar på min enkla fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Ang. bristen på röntgenläkare

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Bengtssons* i Göteborg (c) den 5 maj framställda interpellation, nr 116, och anförde:

Herr talman! Herr Bengtsson i Göteborg har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att komma till rätta med den allvarliga bristen på röntgenläkare.

De största rekryteringsproblemen i fråga om läkartjänsterna har hittills funnits inom den öppna sjukvården, psykiatrin och långtidssjukvården. Inom dessa områden av sjukvården hade vi i slutet av 1960-talet vakanssiffror på 20–25 procent av antalet inrättade läkartjänster. Under de båda senaste åren har vi kunnat väsentligt nedbringa dessa vakanssiffror, samtidigt som ett betydande antal nya läkartjänster kunnat inrättas inom dessa viktiga vårdområden. När det gäller röntgenverksamheten på våra sjukhus är utvecklingen i fråga om läkartjänsterna inte lika gynnsam. Antalet tjänstgörande röntgenläkare på sjukhusen utgjorde vid mitten av 1960-talet något över 400 och har därefter under de senaste åren ganska konstant varit omkring 450. Vakanserna på inrättade röntgenläkartjänster har sedan mitten av 1960-talet i regel legat under 10 procent men uppgick enligt senast tillgängliga siffra till ca 12 procent. Även om försämringen av vakanssiffran för röntgenläkarna är av relativt marginell betydelse, är den ett tecken på att utvecklingen på detta område av sjukvården fordrar särskild uppmärksamhet.

Till en viss del torde den aktuella situationen beträffande röntgenavdelningarna bero på att en obligatorisk allmäntjänstgöring under sammanlagt nio månader i öppen vård och psykiatri lagts in i det nya systemet för läkares vidareutbildning. Kravet på denna allmäntjänstgöring har medfört att de nya läkarna som regel kommer ut på specialavdelningar senare än vad som tidigare varit fallet. Eftersom detta krav gäller fr. o. m. en viss examinationsårgång kommer denna effekt emellertid att

vara av övergångskaraktär.

När det gäller frågan om att på kort sikt påverka situationen vill jag nämna att socialstyrelsens nämnd för utländska läkare i hög grad beaktar behovet av röntgenläkare och genom olika åtgärder söker placera utländska läkare bl. a. på sjukhusens röntgenavdelningar.

Jag vill också erinra om att socialstyrelsen för närvarande utreder frågan om den framtida konstruktionen av läkartjänsterna. Även resultatet av detta arbete kan få betydelse för rekryteringen av läkare till våra röntgenavdelningar.

Men det finns framför allt anledning peka på den snabbt ökande läkarexaminationen, som beräknas leda till en ökning av antalet läkare från drygt 11 000 år 1970 till ca 16 000 år 1975. Enligt de gällande riktlinjerna för läkarfördelningen prioriteras den öppna sjukvården, psykiatrin och långtidsvården, och som jag förut nämnt har detta nu börjat ge positiva resultat då det gäller läkartillgången inom dessa viktiga områden av sjukvården. Samtidigt har erfarenheterna visat att inte minst utbyggnaden av den öppna sjukvården ställer ökade krav på läkartillgången vid röntgenavdelningarna. Mot bakgrunden härav blir det en naturlig åtgärd att pröva behovet av röntgenläkare i samband med den regelbundna behandlingen av riktlinjerna för läkarfördelningen. Detta sker i socialdepartementets sjukvårdsdelegation, där även sjukvårdens huvudmän är representerade.

Av vad jag sagt här framgår, att den nuvarande vakanssituationen inom röntgenverksamheten torde vara av övergående natur. Socialstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på dessa problem och gör vad som är möjligt för att förbättra läget, och som jag nämnt är det också naturligt att i samråd med sjukvårdens huvudmän ta upp frågan i socialdepartementets sjukvårdsdelegation. Det torde vara realistiskt att anta att den snabbt ökande läkartillgången mycket snart kommer att förbättra rekryteringsläget även beträffande röntgenläkare.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Herr BENGTTSSON i Göteborg (c):

Fru talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation. Av svaret framgår att socialministern själv vad gäller läget i fråga om röntgenverksamheten på våra sjukhus när det gäller läkartjänsterna ej finner detta gynnsamt. Det är ett riktigt konstaterande. Låt mig då säga att detta är ingen nyhet. Bristsituationen när det gäller röntgenläkare har varit prekär länge, praktiskt taget under hela 1960-talet. Men nu är läget allvarligare än någonsin. Låt mig citera vad en röntgenläkare vid ett av de större sjukhusen yttrade i en intervju för någon vecka sedan: "Sjukvården i landet är inne i en mycket svår kris. Om ingenting radikalt händer inom den närmaste tiden kommer sjukvården att få stora problem. Anledningen är bl. a. att röntgenavdelningarna håller på att sprängas. Samtidigt som antalet röntgenläkare minskar, ökar antalet patienter. Läkarna får arbeta mellan 12 och 16 timmar per dygn under mycket krävande förhållanden."

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. bristen på
röntgenläkare*

Den läkare jag citerat är sannerligen ej ensam om denna uppfattning. Jag har inledningsvis sagt att situationen inte alls är ny. Åtgärder skulle ha satts in för flera år sedan för att få läkare över till detta område. Orsakerna till den uppkomna bristsituationen är flera, men en av dem är att söka på utbildningssidan. Jag vill då säga att undervisning och utbildning av läkare i röntgenologi inte är tillfredsställande tillgodosedd vare sig före eller efter examen. Enligt den nya studieplanen ges föreläsningsserier under medicin- och kirurgkurserna. För övrigt förekommer röntgenundervisning endast i "bredvidläsningsform". Någon kunskapskontroll finns inte, och ämnet röntgendiagnostik är inte nämnt i den nye läkarens tentamensbok. Medicine kandidater får sålunda ingen nämnvärd kontakt med röntgenavdelningens arbete och får – i motsats till vad som gäller inom övriga specialiteter -- inga direkta incitament att intressera sig särskilt för ämnet.

Det var på förslag, men det föll bort, att man i den allmänna utbildningsperioden efter licentiatexamen skulle införa en månads tjänstgöring på röntgenavdelning för alla läkare. En sådan tjänstgöring hade verkat positivt på flera sätt, dels genom att avhjälpa bristerna i grundutbildningen och skapa de kontaktytor som är nödvändiga för rekrytering till specialistutbildning, dels genom att bibringa alla läkare så mycket kunskaper om röntgenologin och dess möjligheter och begränsningar att en mängd onödiga remisser och undersökningar i framtiden skulle kunna undvikas.

Med hänsyn till den långa specialistutbildningen måste nya läkare redan nu få intresse väckt för att ägna sig åt röntgendiagnostik genom snara åtgärder, särskilt i fråga om undervisningens organisation och omfattning. Det är för sent att vänta till dess vi får det stora tillskottet av läkare 1972–1973. Av dem får vi inga färdiga röntgenologer förrän på 1980-talet. Skulle huvudmännen kunna tänka sig att införa avlönade "läkarassistenttjänster" för medicine kandidater som vill bekanta sig med området?

Detta innebär, herr socialminister, att radiologin måste få en bättre ställning inom utbildningen. Jag har ett citat hämtat ur en artikel skriven av sekreteraren i Radiologförbundet, dr Bengt Falk. Han säger: "Är det inte ett ovanligt inskränkt slöseri med våra läkare och våra utbildningsresurser att tvinga ut blivande laboratorieläkare, patologer och röntgenologer till långvariga tjänstgöringar i fack som är helt ovidkommande för deras framtida verksamhet? Det skulle förvisso vara mer motiverat att blivande provinsialläkare, allmänläkare, kirurger, psykiatrer, ja, alla läkare fick lära sig något om röntgen."

Med hänvisning till vad jag nu sagt bör vi vara överens om att åtgärderna bör sättas in nu för att förbättringar skall kunna ske inom en överskådlig framtid. Socialministern säger i svaret att vi år 1975 skall ha ca 16 000 läkare, och enligt gällande riktlinjer prioriteras den öppna vården – psykiatrin och långtidsvården.

Hur skall exempelvis den öppna vården kunna fungera, om vi inte har full tillgång på röntgenläkare? Det är ju nödvändigt. I annat fall är vi snart tillbaka i dagens situation. Socialministern säger i interpellationssvaret att det hela torde vara av övergående natur. Ja, det är rätt, men det

Fredagen den
28 maj 1971*Ang. bristen på
röntgenläkare*

beror alldeles på om vi siktar in utbildningen som jag tidigare talat om ganska snart.

Jag vill gärna, herr socialminister, peka på hur besvärligt läget är för dagen. Varför då inte titta ett slag på Stockholm? Enligt uppgifter som jag i dag har fått tar sjukhusen inte emot remisser från privatläkare som vill ha röntgen på sina patienter. Det är nog så allvarligt. I Falköping finns fyra tjänster, av dessa är tre obsatta. Överläkaren är ensam med arbetet på ett lasarett med jour dygnet runt. Sådan är bilden från två platser i landet. Det finns tyvärr många sådana platser i dag. I Göteborg, min hemstad, är läget följande. År 1969 fanns vid Sahlgrenska sjukhusets tre universitetskliniker samt Ekmanska sjukhuset 40 röntgenläkare. Dessa kliniker ger service åt ineliggande patienter på det egna sjukhuset samt för patienter som remitterats från den öppna vården. I dag är endast 32 tjänster besatta. Den 1 juli i år har antalet sjunkit till 26 och i september till 22.

Det får räcka med vad jag här har sagt. Men nog skulle det vara önskvärt att socialministern tog initiativet till ett förslag om ändringar i bestämmelserna vad gäller utbildningen på det här området.

Herr socialministern ASPLING:

Fru talman! Anförandet av herr Bengtsson i Göteborg föranleder mig att något utförligare beröra några väsentliga principer när det gäller läkartillgången i vårt land. Det finns anledning att belysa resultaten hittills av den sjukvårdspolitiska målsättningen, nämligen att förstärka den öppna vården, psykiatrin och långtidsvården.

Låt mig då peka på att antalet tjänster i den öppna vården under tiden 1 oktober 1968–1 oktober 1970 ökat från 946 till 1 023. Samtidigt har andelen vakanta tjänster utan vikarie minskat från 20 procent till 13 procent. Detta innebär att antalet verksamma läkare i den öppna vården ökat med drygt 130 läkare under denna period.

Samma utveckling har vi haft inom vuxenpsykiatrin och långtidsvården. Vad först gäller psykiatrin kan jag nämna att antalet läkartjänster ökat från 786 den 1 oktober 1968 till 839 den 1 oktober 1970 samtidigt som andelen vakanta tjänster minskat från 23 procent till 12 procent. Inom denna vårdgren har antalet verksamma läkare ökat med ungefär samma antal som inom den öppna vården, dvs. med ca 130 läkare.

Inom den sjukhusanknutna långtidsvården – som sannerligen är viktig i det här sammanhanget – har antalet läkare under den period som jag här beskrivit ökat från 137 till 207. Då andelen vakanta tjänster samtidigt har minskat från ca 25 procent till 15 procent innebär detta att antalet läkare inom långtidsvården vid lasarett ökat med ca 75 läkare. Till detta skall läggas att under senare år ett stort antal läkartjänster inrättats vid sjukhem. Den 1 oktober 1970 uppgick antalet sådana tjänster till ca 130.

Läget synes därefter ha förbättrats ytterligare åtminstone inom den öppna vården. T. o. m. de nordligaste länen, som tidigare – det vet vi – haft svåra rekryteringsproblem, har nu praktiskt taget samtliga provinsialläkartjänster besatta. För att få till stånd en ytterligare förstärkning av den psykiatriska vården och en bättre balans mellan sluten och öppen vård och mellan akutsjukvård och långtidsvård måste dock en fortsatt

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. bristen på
röntgenläkare*

prioritering av den öppna vården, psykiatrin och långtidsvården ställas i centrum. Detta är nödvändigt både av humanitära och av ekonomiska skäl.

Jag vill påpeka, herr Bengtsson i Göteborg, att vakanserna på inrättade röntgenläkartjänster sedan mitten av 1960-talet i regel legat under 10 procent men enligt senast tillgängliga siffror uppgick till ca 12 procent.

Som jag nämnde i mitt interpellationssvar har läkarvakanserna på röntgenavdelningarna alltså ökat något på senaste tiden, och detta fordrar – det har jag också betonat – särskild uppmärksamhet med hänsyn till att utbyggnaden av bl. a. den öppna vården ställer större krav på medicinska serviceavdelningar av olika slag, däribland röntgenavdelningar. Jag är helt medveten om detta. Men som jag också nämnde följer socialstyrelsen och socialdepartementets sjukvårdsdelegation denna fråga med mycket stor uppmärksamhet, och jag är övertygad om att man kommer att göra vad som är möjligt för att förbättra läget, och man kommer att göra det utan tidsutdräkt.

Låt mig, fru talman, till sist tillägga att det, när det gäller att mera radikalt förbättra läkartillgången inom olika vårdområden, finns anledning att ännu en gång peka på att den successivt ökande läkartillgången är oerhört väsentlig. I dag har vi drygt 11 000 läkare. År 1975 beräknas vi ha 16 000 läkare och år 1980 är vi uppe i drygt 20 000. Det är härigenom vi skaffar oss de grundläggande förutsättningarna för att skapa en bättre balans mellan olika vårdområden och specialiteter och självfallet även bättre möjligheter att vårda de sjuka. Och detta gäller helt naturligt även den viktiga specialitet som röntgen utgör.

Herr BENGTTSSON i Göteborg (c):

Fru talman! Jag ber att få tacka socialministern för de senare synpunkterna. Jag är medveten om det allmänna läget, men vi talar nu framför allt om röntgenläkarna. Jag sade i mitt förra anförande att vi har försummat utbildningssidan därvidlag, och det är därför vi har denna bristsituation. Det gäller för oss att så snabbt som möjligt få dem som är intresserade av denna specialitet att ägna sig åt den och att företa sådana förbättringar på utbildningssidan att verkligt intresse kommer att knytas till detta område.

Låt mig peka på ytterligare en allvarlig sak med anledning av bristsituationen på detta område, nämligen väntetiderna. De senaste uppgifterna, tagna den 1 april 1971, säger bl. a. följande vad det gäller väntetider.

Patienter som skall magröntgas får i många fall vänta i 30 dagar eller längre på åtskilliga avdelningar; i dag får ca 40 procent av dessa patienter göra det. Det säger oss en hel del om hur det känns för de människor som måste vänta under så lång tid för att få undersökningen gjord. Här är några axplock ur väntetiderna vid några lasarett på olika platser i landet. Det är bara ett fåtal platser, herr socialminister – listan kan bli lång. Väntetiderna är vid Löwenströmska lasarettet 71 dagar, vid Ludvika lasarett 45 dagar, Kungälv 60 dagar, Sollefteå 123 dagar, Norrköping 86 dagar och Kristianstad 120 dagar.

Detta säger oss en hel del om dagens situation på röntgenläkarsidan.

Herr socialministern ASPLING:

Fru talman! Herr Bengtsson i Göteborg uppmanar mig att särskilt titta på utbildningssidan då det gäller röntgenläkare. Men jag har ju i dag sagt att vi just på utbildningssidan har fått lov att prioritera tre viktiga vårdområden: den öppna vården, långtidsvården och psykiatrin. Att jag har tagit kammarens tid i anspråk för att redovisa resultaten beror på att det är så väsentligt, så grundläggande för utvecklingen och strukturen av den svenska sjukvården nu och i framtiden.

Men jag har också betonat att vi har ett problem när det gäller röntgenläkarna. Jag har vidare sagt att dessa är mycket viktiga just med hänsyn till utbyggnaden av den öppna vården, eftersom de svarar för en väsentlig medicinsk serviceinsats, och att vi också därför nu skall ägna frågan en ökad uppmärksamhet och se vad som är möjligt att göra.

Det är vad jag kan svara herr Bengtsson i Göteborg i dag på denna fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Ang. ökade möjligheter till bosättning på landsbygden

Herr civilministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Hedins (m) den 7 maj framställda interpellation, nr 118, och anförde:

Fru talman! Herr Hedin har frågat mig om jag vill medverka till att bl. a. genom utarbetande av modellplaner för gruppbebyggelse skapa ökade möjligheter för ett mera decentraliserat boende så att landsbygdens uppenbara fördelar som boendemiljö bättre kan utnyttjas.

Ansaret för den typ av planering som herr Hedin tar upp i sin interpellation åvilar kommunerna. Kommunerna måste självfallet själva avgöra vilken bebyggelse typ som är lämplig med hänsyn till skiftande lokala förutsättningar. Detta måste ske, inte i första hand genom modeller för detaljplanering utan inom ramen för en översiktlig planering. Genom kommunindelningsreformen har samhället fått väsentligt bättre förutsättningar att planera för näringsgeografiskt sammanhållna regioner. Kommunindelningsreformen innebär ju bl. a. att kommunerna kommer att omfatta både tätort och landsbygd. Därigenom skapas förutsättningar att göra nödvändiga översiktliga bedömningar av markanvändningen inom större sammanhängande områden med en allsidig befolknings- och bebyggelsestruktur och att tillgodose önskemål hos medborgarna om olika typer av boendemiljö. Vid den intresseavvägning som därvid måste ske får beaktas t. ex. möjligheterna att lösa trafikfrågor, att tillhandahålla tillfredsställande samhällsservice såsom skolor, barnstugor, pensionärsvård, offentliga och kommersiella institutioner samt att utan alltför höga kostnader ordna vägar, vatten, avlopp och elektricitet.

En planering av den typ som jag nu har berört förekommer redan. I kommunblock och i färdigbildade kommuner har man sålunda tagit itu med den översiktliga fysiska planeringen och som en huvuduppgift sett balansen och samspelet mellan den större centralorten och de mindre

Nr 100

Fredagen den
28 maj 1971

Ang. ökade möjligheter till bosättning på landsbygden

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. ökade möjlig-
heter till bosättning
på landsbygden*

tätorterna. Planeringen följs uppmärksamt av statens planverk, som avser att på grundval av erfarenheterna av denna planering och efter samråd med Svenska kommunförbundet utarbeta råd och anvisningar för översiktlig kommunal planering.

Herr HEDIN (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka civilministern för svaret på min interpellation.

Svaret innehöll många självklarheter och allmänna synpunkter, som egentligen inte går in på den kärnfråga som jag har tagit upp. Det hade ändå varit både intressant och värdefullt att få höra civilministerns inställning i sakfrågan och få ett klart besked där.

Den tanke som jag har fört fram och som redan har mött ett positivt gensvar på många håll ute i landet är att man skulle utnyttja landsbygdens utomordentligt fina bostadsmiljö i betydligt större utsträckning än nu bl. a. genom att satsa på former av mindre gruppbebyggelse på lämpliga platser och på lagom pendlingsavstånd från både arbetsplatser och tätorter med erforderlig allmän service.

Det skulle alltså, menar jag, inte vara fråga om att bygga nya tätorter med all den service som där skulle behövas utan grupper av egna hem – kanske 20–30 stycken, som kunde utgöra en liten by. Kanske man skulle kunna kalla den för sovby. Man skulle återskapa forna tiders bygemenskap, där människorna kunde ha direkt kontakt inte bara med naturen utan också med varandra.

Lämpliga platser för detta borde vara dels jordbruksbygder, som man räknar med skall bestå för framtiden, dels områden som man av naturvårdsskäl vill bevara ett öppet landskap i och som har särskild betydelse för det rörliga friluftslivet. Inom sådana områden satsas redan nu betydande belopp genom bl. a. arbetsmarknadsstyrelsen för upprätthållande av landskapet. I en utredning, som lades fram i höstas och som heter Landskapsvård i odlingsbygd föreslås, som civilministern säkert vet, åtgärder bl. a. i form av ekonomiska bidrag till djurhållning för att bevara landskapet öppet och bygden levande.

Ett konkret exempel på hur naturvårdsintresset skulle kunna kombineras med en gruppbebyggelse för åretruntboende är utarbetat av ägaren till ett gods utanför Vingåker som heter Skenäs. Han har låtit en arkitekt göra en plan för hur fastigheten kan iordningställas för ett ökat utnyttjande av den friluftssäskande allmänheten och hur en gruppbebyggelse i vacker natur skulle anslutas till gården och till detta iordningställda naturvårdsområde. Arbetsmarknadsstyrelsen har faktiskt på hans objekt satsat ungefär 100 000 kronor för naturvårdsåtgärder.

Det skulle naturligtvis vara till fördel både för bygden, gården och naturvården, om det kom till stånd också en gruppbebyggelse, som skulle kunna sägas motsvara den fasta bebyggelse och den gemenskap som förr fanns på gården innan jordbrukets rationalisering minskade ned antalet anställda till det fåtal som för närvarande finns där.

Jag har här ritningar över just detta projekt som jag skall be att senare få överlämna till civilministern för närmare studier.

Utvecklingen i dag visar att allt fler människor vill bo utanför

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. ökade möjlig-
heter till bosättning
på landsbygden*

tätorterna och anser att fördelarna av bl. a. miljömässig art överväger nackdelarna av att man får åka en eller annan mil till arbetet samt till affärer och övrig service i närmaste tätort. I ett valfrihetens samhälle bör rimligtvis även ett sådant alternativ finnas tillgängligt, och jag är för min del övertygad om att det är många som önskar bo på det sättet. Erfarenheterna från Amerika visar att tendenserna där är att allt fler väljer att bo vid sidan om tätorterna, med betydande pendlingsavstånd till arbete och service. Ett skäl som särskilt starkt talar för den tanken är naturligtvis att vi har mycket mera fritid nu än tidigare, att arbetstiden har blivit förkortad och kommer att bli det ännu mer i framtiden.

Många bor redan nu under en stor del av året i sin hyrda eller ägda sommarstuga, och efter hand som standarden på de stugorna blir högre räknar man allmänt med att ganska många människor kommer att utnyttja dem för årstruntboende.

Den tanke som jag fört fram har utan tvivel ett stort intresse för många enskilda människor. Enligt min mening bör det vara ett starkt intresse också för samhället att genom en decentraliserad bebyggelse i någon mån bromsa den ökande belastningen på i första hand de större städerna men också andra centralorter och tätorter. Alla problem av mänsklig och social karaktär, med missanpassning, stress, missbruk av alkohol och narkotika och direkt brottslig verksamhet skulle, åtminstone i någon mån, kunna minska genom en sådan utveckling. Belastningen på trafiken och allmän service av olika slag skulle också påverkas gynnsamt.

Ansvaret för planeringen åvilar självfallet kommunerna, som statsrådet har framhållit i svaret, och det har jag för min del också sagt i interpellationen. Men statsrådet slutade sitt anförande med att säga att statens planverk avser att till kommunernas tjänst "utarbeta råd och anvisningar för översiktlig kommunal planering". Det är motsvarande form av insats från statsmakterna som jag efterlyser. Bl. a. tror jag att det skulle vara synnerligen värdefullt om man kunde hjälpa kommunerna genom att tillhandahålla dem modellplaner för en sådan gruppbebyggelse.

Hur många egna hem bör lämpligen ingå i en sådan tilltänkt sovby – om vi nu skall kalla den så – med hänsyn till tekniska och kommunalpolitiska aspekter? Här kommer naturligtvis bl. a. in den mycket viktiga frågan om avloppsanläggningar. Vad skall man ha för form av avloppsanläggning, hur stor bör den vara med hänsyn till bebyggelsen? Här är det ju bara fråga om en ganska liten bebyggelse.

Vilken form av närservice och gemensamma anläggningar behövs vid sidan av den allmänna samhällsservice som jag räknar med skall finnas i närmaste tätort? Vilka platser är ur geografisk synpunkt lämpligast för sådan bebyggelse? Hur långt kan pendlingsavståndet med fördel vara?

Ja, detta är exempel bara på några av de frågor som alltså skulle kunna utredas av en statlig myndighet och utmynda bl. a. i modellplaner. Jag pekade i interpellationen på att utredningen eventuellt kunde göras av bygglagutredningen, men det är inte alls säkert att detta är lämpligt. Kanske kan det vara statens planverk eller kanske byggnadsstyrelsen. Vilken organisation eller myndighet som gör den är naturligtvis av mindre intresse.

Herr statsrådet talar om att det i första hand inte är fråga om

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. ökade möjlig-
heter till bosättning
på landsbygden*

modellplaner för detaljplanering, utan att det väsentliga är att man får en översiktlig planering. Jag kan inte, fru talman, förstå att det ena intresset på minsta sätt strider mot det andra. Vad jag vill är att man inom ramen för en översiktlig planering kan utnyttja modellplaner för ett decentraliserat småhusbyggande.

En fullständig service i viss fråga om skolor, barnstugor, pensionärsvård, offentliga och komersiella institutioner osv., som statsrådet nämner i sitt svar, behövs inte i samband med den boendeform som jag vill ha utredd – den behövs av allmänna skäl, men inte för att åstadkomma just den här bebyggelsen. Det är människorna själva som skall få välja om de vill bo där all denna service finns – bo i direkt anslutning till den – eller om de vill ge avkall på många av de kraven för att i stället få njuta av närheten till naturen och landet.

Däremot kan den skisserade gruppbebyggelsen göra den allmänna servicen för t. ex. postgång och skolskjutsar, som ändå måste finnas i den bygden, förhållandevis billigare och mer ändamålsenlig.

I många fall kanske också en annars nödvändig nedläggning av t. ex. en mindre skola eller en lanthandel skulle kunna förhindras genom en sådan utveckling.

Jag kan inte hjälpa, fru talman, att jag tycker att herr statsrådet har kringgått min interpellation. Svaret är varken ja eller nej, utan helt enkelt en uppräknig av allehanda synpunkter, som egentligen inte har med min frågeställning att göra. Jag hoppas ändå – trots det – att min interpellation skall kunna leda till att både statsmakterna och berörda myndigheter skall finna det önskvärt att söka vidareutveckla de tankegångar som jag har tagit upp i min interpellation. Alla säger att de vill öka konsumenternas valfrihet, och det är det den här frågan gäller.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Fru talman! Jag har inte alls försökt att kringgå den problematik som herr Hedin tar upp, men jag har en stark känsla av att han angripit den från litet felaktig utgångspunkt.

I interpellationen talar herr Hedin om att man genom att försöka åstadkomma små bebyggelsegrupper skulle kunna lösa glesbygdens problem. Jag tror att herr Hedin gör det väl enkelt för sig, när han menar att man skulle kunna lösa glesbygdens problem genom att lägga ut sådana bebyggelsegrupper utanför befintliga tätorter. Herr Hedin återkommer till det resonemanget i sin replik, att det inte var fråga om att bygga ut nuvarande tätorter utan att lägga bebyggelsen i första hand utanför nuvarande tätorter. Herr Hedin resonerar sålunda som om tätorter över huvud taget skulle vara av ondo.

Vi har över 2 000 tätorter i det här landet. För det stora flertalet av de bygder där tätorterna finns är inte problemet att tätorten är för stor utan tvärtom att den är för liten. Det forsknings- och utredningsarbete om glesbygdensproblematiken som bedrivs i vårt land i anslutning till den regionala utvecklingsplaneringen har på ett övertygande sätt klarlagt att en av de första förutsättningarna för att vi skall kunna lösa glesbygdensproblemen är att vi i våra glesbygdensregioner kan utveckla tätorter som kan bli tillräckligt bärkraftiga stödjepunkter för sysselsättning och

Fredagen den
28 maj 1971*Ang. ökade möjlig-
heter till bosättning
på landsbygden*

service. Sådana tätorter i våra glesbygdsregioner är sålunda den första förutsättningen för att vi skall kunna bereda människorna där någorlunda likvärdig andel i den allmänna välfärden.

Herr Hedin säger: Ja, men människorna kan väl själva få välja vad de vill avstå ifrån när det gäller den allmänna välfärd som vi försöker utveckla. Det finns emellertid en rad ting som jag utan vidare kan säga att människorna inte kommer att avstå ifrån i det sammanhanget. Det gäller inte bara social omvårdnad utan det gäller utbildning och allt sådant som i dag över huvud taget gör det möjligt för våra medborgare att upprätthålla den standard som de för närvarande har. Detta är kommunalmännen i våra verkliga glesbygdskommuner väl medvetna om. Jag tror att herr Hedin kommer att få svårt att övertyga dem om att lösningen på deras problem ligger i att sprida ut nybebyggelsen i små grupper ute på landsbygden. Vi måste ju också ta hänsyn till hur kommunerna till rimliga kostnader skall kunna klara den samhällsservice som även landsbygdens invånare i varje fall enligt min mening har rätt att ställa anspråk på. Utan tillräckligt väl utvecklade tätorter får vi ingen levande bygd över huvud taget, herr Hedin, det är den nakna sanningen.

Den av oss alla eftersträlvade dämpningen av storstadstillväxten, som herr Hedin också tog upp i sin interpellation, kan vi inte lösa den här vägen med herr Hedins små bebyggelsegrupper. Det är fråga om helt andra och mycket större tag som jag inte här kan gå in på. Där kommer hela vår regionalpolitik in i bilden.

En av de stora fördelarna med kommunindelningsreformen, som ju förenar tätorten och den omgivande landsbygden till en kommun, är att man i den kommunala planeringen på ett bättre sätt än tidigare kan tillgodose människornas olika önskemål beträffande boendemiljön. I kommuner där det redan finns en tillräckligt bärkraftig centralort kan man i viss utsträckning genom en god översiktsplanering tillgodose de önskemål som herr Hedin uttalar sig för. Jag vidhåller emellertid att det i första hand är fråga om att åstadkomma en god översiktsplanering. Vi kan inte genom att bara lägga ut små bebyggelsegrupper här och där, dvs. genom att vi i detaljplaneringen skisserar en sådan bebyggelsegrupp, lösa alla de många problem som vi måste lösa för medborgarna i samhällsplaneringen, utan det är i första hand fråga om att få en god översiktsplanering inom de nya kommunerna.

Förr var man inom centralortskommunen hänvisad att bygga för sina behov, och de omgivande landsbygdskommunerna byggde var för sig för sina behov. Ofta var resultatet av den bebyggelseplanering som de olika kommunerna då åstadkom att de små landsbygdskommunerna av ekonomiska skäl lade sin bebyggelse i randen till den stora centralortskommunen och därigenom medverkade till att ytterligare förstärka den större tätorten. Nu kan vi på ett annat och bättre sätt genom kommunindelningsreformen planera för var vi skall bygga bostäder, var vi skall tillgodose fritidslivets intressen och var vi skall tillgodose behovet av industriområden. Vi kan arbeta inom hela den nya stora kommunen. Ofta kan vi åstadkomma just den utveckling som herr Hedin säger att man bör eftersträva genom att man kanske utvecklar små, tidigare befintliga tätorter i den nya kommunens periferi. Man kan uppnå en

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. ökade möjlig-
heter till bosättning
på landsbygden*

bättre boendemiljö och samtidigt öka möjligheterna för människorna där att erhålla likvärdig service som övriga medborgare.

Alla dessa överväganden sker nu ut i våra kommuner med stöd av en planering som stimuleras av statens planverk. Vi kan gärna utväxla handlingar, herr Hedin och jag. Han kan av mig få exempel på det utredningsarbete som statens planverk bedriver. Jag vågar påstå att också det är värt att studera.

Jag kanske till slut får erinra om, herr Hedin, att den kommunindelningsreform som herr Hedin och hans partivänner inte tyckte det var så särskilt bråttom med att fullfölja nog kommer att vara det mest verksamma medlet när det gäller att uppnå de bättre möjligheter till valfrihet i boendemiljön som herr Hedin eftersträvar och som också jag tillskyndar men med alla de reservationer som man måste tillfoga i fråga om de kommunalekonomiska resurserna. Framför allt gäller det att se till att medborgarna, oberoende av var de bor i vårt land, skall ha tillgång till den samhälleliga välfärd som vi gemensamt kan utveckla.

Herr HEDIN (m):

Fru talman! Genom det sista inlägget tycker jag att civilministern och jag har kommit litet närmare varandra än tidigare. Det är inte på något sätt min avsikt att skapa motsättning mellan de gruppbebyggelser jag pläderar för och de tätorter som vi nu har, utan de förra skulle snarare utgöra en komplettering till tätorterna. De bebyggelsecentra som jag avser skulle ligga på pendlingsavstånd till tätorterna, vara beroende av den service som tätorterna bjuder och beroende av de arbetstillfällen som kanske inte alls erbjuds därute men som finns i tätorten. Men det innebär en valfrihet för de människor som hellre vill bo på det sättet än bo i den mer koncentrerade bebyggelsen i tätorterna – även de ganska små tätorterna. Det finns många som vill ha den möjligheten, och jag tycker att de också skall få bo på det sättet.

Vi har inte från vårt håll motsatt oss kommunindelningsreformen, men vi ansåg att man frivilligt skulle gå in för ny kommunindelning – vilket skett i stor utsträckning. Vi har alltså motsatt oss tvånget, vi ville ha frivillighet och valfrihet. Men det är klart att kommunindelningsreformen ger större möjligheter när det gäller att utveckla de tankegångar jag har fört fram. Jag tyckte ändå att civilministern i slutet av sitt anförande gick mig till mötes i viss mån, när han sade att man mycket väl kunde tänka sig att de stora kommunerna satsade även på mycket små tätorter. Det är emellertid möjligt att våra önskemål om storleksordningen är olika.

Jag är inte heller övertygad om hur stora bebyggelsegrupper det skall röra sig om. Jag har anfört att jag själv tycker att 20–30 egnahem skulle vara lagom, men det är just den frågan jag vill att någon statlig myndighet – till kommunernas tjänst – skulle sätta sig ned och fundera över. I interpellationen har jag påpekat att det finns studieobjekt som kan användas för det ändamålet; det existerar redan bebyggelsegrupper av det här slaget. Jag skall bara ge ett enda exempel, vilket väl även statsrådet – som liksom jag är sörmlänning – känner till, nämligen en liten bebyggelse ute vid Råby. Den motsvarar mycket väl vad jag menar med en sovby eller mindre gruppbebyggelse. De människor som bor där har sitt arbete

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. ökade möjlig-
heter till bosättning
på landsbygden*

på annat håll; de flesta pendlar in till Nyköping, förmodar jag. De bor alltså ute i en vacker natur och har anknytning till bygden och dess jordbruk. Jag tror att många vill bo just på det sättet och jag anser att man i mycket större utsträckning än man nu gör borde öppna möjligheter därtill. På den punkten borde statsmakerna och civilministern kunna påverka utvecklingen genom att ge kommunerna upplysningar om hur de på lämpligt sätt skulle ordna sådan här bebyggelse.

Jag tackar för det svar jag fick i civilministerns senaste anförande och konstaterar att vi som sagt kommit varandra litet närmare än tidigare, men att jag ändå inte fått konkret svar på den fråga som jag ursprungligen ställde i min interpellation, nämligen om civilministern vill medverka till att "bl. a. genom utarbetande av modellplaner för gruppbebyggelser ökade möjligheter skapas för ett mera decentraliserat boende så att landsbygdens uppenbara fördelar som boendemiljö bättre kan utnyttjas".

Herr SUNDKVIST (c):

Fru talman! Jag har begärt ordet i den här debatten därför att interpellanten, herr Hedin, har tagit ett exempel från min hemkommun, Vingåker.

Rent principiellt kan jag hålla med herr Hedin om att det ligger mycket i att man skall göra det möjligt att bygga mindre tätorter på landsbygden. Men just det här exemplet är – såvitt jag kan förstå av mina erfarenheter som kommunalpolitiker i Vingåker – rätt illa valt. Avsikten skulle alltså vara att bygga upp en helt ny tätort när vi redan förut har, låt mig till kammarens protokoll läsa in namnen på de tätorterna i vår kommun: Baggetorp, Gropetorp, Österåker och Läppe, för vilka vi ännu inte lyckats klara vatten- och avloppsförhållandena fullständigt. Vi har alltså inte hittills lyckats ge de små tätorterna fullständig service.

Det kan emellertid som sagt ligga mycket i det resonemang som herr Hedin för. Jag har principiellt samma ståndpunkt som herr Hedin, att vi givetvis skall ge de små tätorterna en chans mot centralorterna, och jag har framför allt fört fram de tankarna i mitt kommunala resonemang hemma. Men jag tror inte att vi skall bygga upp helt nya sådana tätorter. Och jag kunde inte underlåta att begära ordet, eftersom just det exempel som herr Hedin har valt är synnerligen olämpligt. Där det finns små tätorter, som redan har börjat utvecklas, skall vi givetvis använda dem, eftersom man där kan få ut de fördelar som omnämns i interpellationen. Först när vi har kommit så långt att dessa tätorter blivit utbyggda och fått en något så när tillfredsställande service kan det finnas anledning att leta fram områden för nya tätortsbildningar.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Fru talman! Den erfarne kommunal mannen har på ett övertygande sätt med det exempel herr Hedin använde i sin interpellation bevisat riktigheten av det resonemang som jag försökte föra. Det kan ju inte bli fråga om att vi skall lösa de här problemen enbart på det sättet som herr Hedin har önskat i sin interpellation, nämligen så att den nybebyggelse som vi behöver genomföra på landsbygden, till varje pris skall förläggas utanför de befintliga tätorterna. Det gäller, som Tage Sundkvist här har

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. ökade möjlig-
heter till bosättning
på landsbygden*

sagt, att ta till vara de möjligheter till utveckling som kan finnas i redan befintliga tätortsbildningar och framför allt att se till att det blir kommunalekonomiskt möjligt att utveckla dem på ett riktigt sätt.

Enligt min mening har alltså herr Hedin på ett övertygande sätt bidragit till att belysa vad jag anser vara mest angeläget: en bättre översiktsplanering. Vi får allt bättre instrument för en sådan översiktsplanering, den statliga myndigheten, statens planverk, gör också betydelsefulla insatser för att underlätta för kommunerna att verkligen nå goda resultat i sin planering.

Herr HEDIN (m):

Fru talman! Det ena goda förskjuter väl inte det andra. Jag tycker att det är självklart att man skall satsa på de centralorter som finns – både större och mindre -- och jag menar att man där det är lämpligt av lokala skäl skall ge möjlighet till en sådan gruppbebyggelse som jag har tänkt mig.

Jag vill emellertid säga att anledningen till att jag tog upp det av mig redovisade exemplet inte var att just den platsen var lämplig för sådan bebyggelse. Jag gjorde det därför att den skiss som har gjorts upp och det arbete som där är nedlagt visar just vad jag äsyftar. Jag kan inte nu bedöma om det är lämpligt att bebyggelsen skall ligga just på den platsen.

Men jag tror ändå att civilministern kommer att vara intresserad av att studera de planer som där gjorts upp. Man har där från samhället redan satsat en hel del på naturvård, och jag menar att det i princip vore lämpligt att anknyta en bebyggelse av detta slag till områden där staten ändå, av andra skäl, satsar mycket pengar.

Jag kan inte finna att dessa intressen skulle stå i strid mot varandra, utan jag menar att man skall satsa på både det ena och det andra. Det ligger väl i linje med talet om valfrihetens samhälle att man skall erbjuda människorna möjligheter att bo på det sätt de önskar.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Fru talman! Jag har en liten misstanke, nämligen att herr Hedin kanske trots allt inte har varit en alltför aktiv kommunalman, ty i så fall skulle säkerligen hans erfarenhet ha tvingat honom att göra samma reservationer som Tage Sundkvist gjorde.

Herr HEDIN (m):

Fru talman! Jag har varit en ganska aktiv kommunalman, och jag vill i detta sammanhang hänvisa till det andra exemplet, som var ett reellt fall, nämligen Råby. Där har kommunalmän satsat på en typ av bebyggelse som helt överensstämmer med vad jag pläderar för.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. polis-
utbildningen*

Herr statsrådet LIDBOM erhöll ordet för att besvara herr *Josefsons* i Arrie (c) den 12 maj framställda interpellation, nr 119, till herr justitieministern, och anförde:

Fru talman! Herr Josefson i Arrie har frågat chefen för justitiedepartementet om han har uppmärksammat det minskade intresset för polisutbildning under de senaste åren och vilka åtgärder han ämnar vidta för att stimulera intresset för polisutbildningen. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Antalet sökande till polismanskarriären har minskat under de senaste åren. Under budgetåret 1967/68 uppgick antalet sökande till över 2 600, varav ca 550 antogs. För innevarande budgetår är motsvarande siffror ca 1 150 och ca 480.

Rekryteringsläget inom polisväsendet har sålunda försämrats. Detta sammanhänger erfarenhetsmässigt med arbetsmarknadsläget i stort. Vidare torde den osäkerhet som har rått angående polismännens arbetsförhållanden och anställningsvillkor ha medverkat till det uppkomna läget. Det finns anledning anta att vidtagna organisatoriska förbättringar och slutförandet av avtalsförhandlingarna kommer att inverka gynnsamt på rekryteringsförhållandena inom polisväsendet. Rikspolisstyrelsen – som har fått personalförstärkning för arbetet med rekryteringsfrågor – har tagit olika initiativ till ökade insatser för rekrytering av polisaspiranter och planerar ytterligare åtgärder för att öka intresset för polismansyrket.

Herr JOSEFSON i Arrie (c):

Fru talman! Jag tackar statsrådet Lidbom för svaret på min interpellation. Med särskild tillfredsställelse noterar jag vad som sägs i slutet av interpellationssvaret, nämligen att rikspolisstyrelsen har tagit olika initiativ till ökade insatser för rekrytering av polisaspiranter och planerar ytterligare åtgärder för att öka intresset för polismansyrket.

Det är glädjande att man nu börjat vidta åtgärder för att stimulera intresset för polistjänsten, men det är ändå ett faktum att intresset under de senaste åren varit klart sjunkande, och jag måste beklaga att man inte tidigare försökt vända utvecklingen. Under innevarande budgetår har man inte ens kunnat fylla den ram som beräknats för nyintagning av elever vid polisskolan. Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande skulle under detta budgetår antas 600 elever, men enligt vad som framgår såväl av svaret som av interpellationen har man i år inte antagit fler än ca 480 eller ca 80 procent av det beräknade antalet.

Jag är något förvånad över att statsrådet som en förklaring till svårigheter med rekryteringen anger förhållandena på arbetsmarknaden. Under det senaste halvåret och litet till har ju inte efterfrågan på arbetskraft varit så pressande att det kan vara någon speciell anledning till rekryteringssvårigheterna. Ovissheten på grund av avtalsförhandlingarna har ju gällt praktiskt taget hela arbetsmarknaden, men det är klart att den satsning som nu sker på låglönegrupperna kan göra polisyrket något mera lockande. Men frågan är om man inte måste vidta mera omfattande åtgärder för att stimulera intresset för polisens arbetsuppgifter och yrke.

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. tillstånds-
ärendenas
prövning enligt
miljöskyddslagen*

Rent allmänt är det angeläget att allmänheten inser värdet i polisens uppgift och att polisens uppgift är, som jag sade i interpellationen, att betjäna allmänheten med råd och anvisningar, att upprätthålla ordning och reda samt att slå vakt om rättstryggheten och laglydnaden.

Bättre information om polisens många gånger svåra uppgift och en bättre insikt om att polisens främsta uppgift är att tjäna allmänheten skulle utan tvekan betyda väsentligt för polisyrkets popularitet. Jag anser för min del att man något försummat informationen om polisens uppgift, en information som borde komma alla, inte minst den unga generationen, till del. Polisens kontakt med skolan och utbildningsanstalterna är en naturlig väg som borde utnyttjas.

När man ser på antalet sökande till polisskolan finner man att endast ca 40 procent av de sökande antagits. Jag har, dock utan framgång, försökt få besked om vad som är motiveringen till att inte flera av de sökande har ansetts kvalificerade. Därför vill jag ställa frågan till statsrådet: Hur stor del av de icke antagna har avvisats på grund av fysiska skäl? Bör man inte, därest rekryteringssvårigheterna består, något mjuka upp de fysiska krav som nu ställs?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Ang. tillståndsärendenas prövning enligt miljöskyddslagen

Herr statsrådet LIDBOM erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Dahlgrens* (c) den 14 maj framställda interpellation, nr 121, till herr justitieministern, dels ock herr *Tobés* (fp) i kammarens protokoll för den 13 maj intagna fråga, nr 246, till herr justitieministern, och anförde:

Fru talman! Herr Dahlgren har frågat chefen för justitiedepartementet om han är beredd att vidta sådana ändringar i gällande miljöskyddslag att en allsidigare bedömning av anhängiggjorda tillståndsärenden möjliggörs, om han är beredd att låta utreda sakägarnas rättsliga och ekonomiska ställning i tillståndsärenden, som handläggs av koncessionsnämnden för miljöskydd, samt om han är beredd att göra en översyn av organisationen för tillståndsgivning enligt miljöskyddslagen. Vidare har herr Tobé frågat chefen för justitiedepartementet om han anser att man vid prövning enligt miljöskyddslagen kan ta hänsyn till olägenheter av föroreningar, som kan drabba befolkning, bebyggelse och markområden i andra länder, t. ex. våra nordiska grannländer. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara dessa frågor. Jag hemställer att få göra detta i ett sammanhang.

Den nya miljöskyddslagen har varit i kraft sedan den 1 juli 1969. Såsom framhölls vid dess tillkomst måste en lagstiftning som skall tillämpas i fråga om både storimmissioner och små enkla störningsfall och som dessutom skall behålla sin aktualitet i den snabba utvecklingen inom forskning, teknik och ekonomi bli relativt allmänt hållen. Givetvis är det under sådana förhållanden utomordentligt viktigt hur reglerna tillämpas. Det är naturligt att de erfarenheter som har kunnat vinnas av denna tillämpning ännu är begränsade, men i stort sett kan man säga att lagen

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. tillstånds-
ärendenas
prövning enligt
miljöskyddslagen*

har infriat de förväntningar som ställdes på den vid dess tillkomst.

Beträffande de frågor som herr Dahlgren har tagit upp i sin interpellation vill jag framhålla att frågan om ersättning för sakägares rättegångskostnad behandlades uttömmande vid lagens tillkomst. Jag är inte beredd att frångå den bedömning som gjordes då.

När det gäller den av herr Tobé aktualiserade frågan om miljöskyddslagens tillämpning i internationella förhållanden vill jag säga att vår allmänna inställning till miljövärdsfrågor gör det naturligt att hänsyn tas också till olägenheter i andra länder av miljöfarlig verksamhet i Sverige. Miljöskyddslagen lägger inte hinder i vägen för ett sådant hänsynstagande. Det får anses stå i överensstämmelse med lagens syfte att skador som kan befaras uppkomma i ett annat land beaktas vid tillståndsprövningen. Hithörande spörsmål får emellertid närmare bedömas av de rättstillämpande organen. Jag kan inte i denna ordning ge några anvisningar för rättstillämpningen. I den mån praxis skulle visa att miljöskyddslagen inte ger tillräckliga möjligheter att ta hänsyn till miljöintressen utanför vårt lands gränser står två vägar öppna: antingen att reglera frågan på grund av överenskommelser med berörda länder eller att komplettera miljöskyddslagen med nya bestämmelser.

Ett ställningstagande till eventuella förstärkningar av miljöskyddet på denna punkt kan lämpligen ske i samband med en mera allmän översyn av miljöskyddslagen. Därvid kan också de övriga frågor som herr Dahlgren har tagit upp i sin interpellation bli föremål för bedömning. Jag anser emellertid att man bör avvakta ännu en tids erfarenheter av lagtillämpningen, innan frågan om en översyn tas upp.

Herr DAHLGREN (c):

Fru talman! Det är med beklagande som jag konstaterar att statsrådet inte är beredd att vidta omedelbara åtgärder för att möjliggöra en allsidigare bedömning av anhängiggjorda tillståndsärenden i koncessionsnämnden eller för att förbättra sakägarnas rättsliga och ekonomiska ställning i tillståndsärenden som handläggs av koncessionsnämnden.

I svaret på den senare frågan säger statsrådet med hänvisning till att saken behandlats uttömmande vid lagens tillkomst, att han inte är beredd att frångå den bedömning som då gjordes. Det är riktigt att frågan om sakägarnas möjlighet att erhålla ersättning från sökanden för sina kostnader behandlades vid lagens tillkomst, men det är angeläget att i detta sammanhang påpeka att det fanns en betydande opinion för att sakägarnas ställning i det avseendet borde förbättras.

Till den kretsen hörde exempelvis lagrådet som bl. a. framhöll följande:

”Förslaget kan här medföra att en sakägare, som vet att han inte får ersättning för sina kostnader, finner det klokast att ge upp, utan att ha fått sina synpunkter och krav effektivt framförda. Att utredningen sålunda blir mindre fullständig beträffande ett enskilt anspråk, kan visa sig vara en brist i ärendets behandling över huvud taget. Att få en god och allsidig utredning i dessa ärenden utgör också ett betydelsefullt allmänt intresse.”

Lagrådet var inte ensamt i sin bedömning -- i en motion från några

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. tillstånds-
ärendenas
prövning enligt
miljöskyddslagen*

centerpartister påtalades behovet av ersättningsbestämmelser. I reservationen 3 till tredje lagutskottets utlåtande framfördes samma uppfattning, och den delades av dåvarande socialdemokratiska gruppledaren i andra kammaren som talade för och röstade med reservationen.

Vad lagrådet och reservanterna befarade har nu inträffat - de erfarenheter som hittills vunnits av nuvarande rättsordning understryker behovet av att sakägarnas rättsliga och ekonomiska ställning blir föremål för översyn. Det gäller både deras ekonomiska möjligheter och deras möjligheter att följa ärendets gång genom att få tillgång till handlingarna. Inte minst behöver frågan om tillgången till koncessionsnämndens material i ett tillståndsärende beaktas. Möjligheten att erhålla kopior eller avskrifter av inlämnade inlagor är av väsentlig betydelse. I båda dessa avseenden - rättsliga och ekonomiska - finns det plats för initiativ från regeringen för att bättre tillgodose berättigade sakägarintressen.

Detta är en rättssäkerhetsfråga, herr statsråd, där den enskilda människans chans att göra sin röst hörd mot storindustrin och i vissa fall mot staten helt beror på om hon har en sådan status att hon tål de ekonomiska påfrestningarna. Principen om fri rättegång borde gälla även i dessa fall.

Som svar på mina två andra frågor säger statsrådet att man bör avvakta ännu en tids erfarenhet av lagtillämpningen innan frågan om översyn tas upp. Med tanke på att miljöskyddslagen inte varit i kraft längre än från den 1 juli 1969 kan det naturligtvis vara en skälig bedömning. Man bör emellertid uppmärksamma att tillämpningen av en lagstiftning snabbt blir prejudicerande och att man därför inte kan vänta sig någon annan erfarenhet än den som grundas på de första utlagen. Jag vill belysa denna tankegång med mitt exempel i själva interpellationen.

Jag anförde i denna att koncessionsnämnden hade framhållit att tillgången på vedråvara inte lagligen torde kunna tillmätas betydelse vid en prövning av en skogsindustrialläggning enligt miljöskyddslagens tillätlighetsregler. Ett sådant uttalande från koncessionsnämnden måste väl, herr statsråd, tillmätas prejudicerande betydelse. Man kan således inte förvänta sig att nämnden skall frångå ett sådant ställningstagande. Om man då anser att lagen, som ger utrymme för ett sådant uttalande, behöver ändras, tycker jag inte det finns anledning att hänvisa till att lagen inte varit i kraft så lång tid att man hunnit få erfarenheter av rättstillämpningen. I denna fråga - och det finns säkert fler - har vi fått tillräcklig erfarenhet av koncessionsnämndens tolkning av lagen. Den borde därför kunna omprövas i tillämpliga delar.

Jag framför mitt tack för att statsrådet svarat men beklagar att statsrådet inte har funnit skäl att i något avseende överväga en ändring av den gällande miljöskyddslagen.

Herr TOBÉ (fp):

Fru talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet Lidbom för svaret. Det var utförligt för att vara ett svar på en enkel fråga. Det var naturligtvis inte uttömmande, eftersom frågan gäller en sak som det väl inte går att svara helt klart på. Men jag skulle vilja kommentera svaret litet ändå.

Fredagen den
28 maj 1971*Ang. tillstånds-
ärendenas
prövning enligt
miljöskyddslagen*

Vatten- och luftföroreningar vet inga gränser och kanske inte bullret heller i viss utsträckning. Vi har mer och mer uppmärksammat att miljövärdsfrågorna är internationella, och inte minst genom svenska initiativ har de kommit fram i olika internationella organ. Vi har FN-konferensen nästa år och vår delegat herr Alemyr har tagit upp vissa problem i Europarådet.

På min fråga svarar statsrådet att hänsyn kan tas till de internationella problemen, eftersom miljöskyddslagen inte lägger något hinder i vägen. Det är inget positivt uttryck, men det är i alla fall ingen begränsning i det. Hela systemet i lagens uppbyggnad är emellertid grundat på utlåtanden från svenska myndigheter och det är svenska sakägare det gäller. Jag tycker att det är litet svårt att hänvisa utvecklingen här till rättspraxis.

Om jag går på det senare ledet, där det är fråga om direkta skador på fastigheter, föreställer jag mig att t. ex. en norsk fastighetsägare eller ett norskt samhälle, som får olägenheter av föroreningar från svenska anläggningar, skulle kunna ha möjlighet till framgång vid fastighetsdomstolen, men jag tror att det är svårare när det gäller koncessionsnämnden med hänsyn till dess uppbyggnad; den är ju ett slags administrativ domstol, som inte har riktigt lika stora möjligheter att pröva fritt vid sidan av vad som direkt stadgas i miljöskyddslagen.

Om situationen inte skulle bli tillfredsställande i framtiden anvisar statsrådet två olika sätt att klara den. Det ena är att man gör överenskommelser med grannländerna och det andra är att man kompletterar miljöskyddslagen med nya bestämmelser. Men jag föreställer mig att man inte kan komplettera miljöskyddslagen med sådana bestämmelser utan att ha något slags överenskommelse med de nordiska grannarna om ömsesidighet på olika sätt. Ett sådant försök till överenskommelse borde ju kunna ge resultat. Sverige ligger väl för närvarande bäst till i fråga om miljöskyddslagstiftningen, men när de här frågorna blir internationella och internordiska är det ju en anmaning till de nordiska länderna i övrigt att också lagstifta om dem.

Vi hade för några år sedan i Nordiska rådets regi en konferens, som väl närmast rörde vattenföroreningar men, tror jag, också luftföroreningar. Där visade det sig att då hade vi ingen lagstiftning i Sverige heller. Vi höll på med den och den var långt kommen och man hoppades kunna åstadkomma en även i de andra nordiska länderna. De internationella frågor som då var uppe var föroreningen av Östersjön och av Idefjorden mellan Norge och Sverige.

Erfarenheterna visar väl att de nordiska överenskommelser som initieras från Nordiska rådet tar lång tid och är besvärliga att få fram. Det vore nog skäl att man från regeringens sida tog ett initiativ i den här frågan, så att vi inte på nytt får sådana besvärliga förhållanden som vi har haft i fråga om räkfisket vid Grisbådarna osv., som det har dragit ut på tiden i 50 år att klara av. Det är väl bättre att här ta initiativ innan det inträffar några förvecklingar. Det kan hända att sådana kommer snart nog annars.

Herr NORRBY i Äkersberga (fp):

Fru talman! Jag har tidigare haft anledning att här i kammaren ta upp

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. tillstånds-
ärendenas
prövning enligt
miljöskyddslagen*

frågor om miljöskyddslagens tillämpning, och jag vill därför helt kort lägga några synpunkter på det ärende som nu är föremål för interpellation och enkel fråga.

Jag vill ta upp två handgripliga exempel på miljöskyddslagens brister i tillämpningarna. Det första exemplet är Brofjorden. Det ärendet är i praktiken avgjort men ännu inte prövat enligt miljöskyddslagen. Där drog man alltså tänderna ur miljöskyddslagen redan innan den kunde tillämpas. Medgivandena i det fallet har ju i praktiken lämnats genom Kungl. Maj:ts ställningstagande i ett detaljplaneärende. Därmed har alltså regeringen föregripit överprövning av ett ärende enligt miljöskyddslagen – regeringen är ju överprövningsinstans. Detta får den effekten att tillämpningen av miljöskyddslagen försvagas rent principiellt, och det motiverar en översyn av miljöskyddslagen och hela det komplex av lagar med vilket man reglerar miljövården.

Det andra exemplet är Hyltebruk. Ett för alla uppenbart brott mot miljöskyddslagen beivras enligt tillgängliga uppgifter inte av den berörde länsåklagaren. Han åtalar inte. Motivering: Det skulle bara bli böter, och de betyder ju i praktiken ingenting när det gäller en anläggning på många hundra miljoner kronor. Det är ett mycket märkligt påstående i och för sig. Men om vi ser på det frågesvar jag fick i riksdagen den 25 mars av industriministern, finner vi att ett företag i vilket staten är delägare inte skall inta en särställning på något sätt när det gäller prövning enligt miljöskyddslagen. Här måste det alltså vara likhet inför lagen, och man frågar sig: Om denna försyndelse gällt ett litet företag, där det inte varit många hundra miljoner i investeringar, hade man fått samma rättstillämpning i det fallet?

Det är besvärande att man här inte fick ett prejudikat, en tillämpning av miljöskyddslagen. I det här fallet kan man väl uttrycka förhoppningen att en överprövning på något sätt kommer till stånd. Vi kan alltså konstatera att det inte är bara koncessionsnämnden som tillämpar miljöskyddslagen utan även andra instanser.

Det man saknar i tillämpningarna av miljöskyddslagen är de övergripande bedömningarna. Propositionen om ändring i vattenlagen är ett intressant exempel på hur man strävar efter att göra mera övergripande, samlade bedömningar, att skapa sig en samlad bild av hela den miljösituation som ett aktuellt ärende berör. En sådan övergripande prövning hade i fallet Hyltebruk inneburit att man avvaktat den Widénska utredningen om utbyggnadsmöjligheter för miljöfarliga industrier inom skogsindustrisektorn i södra Sverige. Det hade varit både i miljövårdens och i rättvisans intresse. Genom att man får en tidigare prövning av ett av många i stort sett parallella ärenden kommer den intressent som där är aktuell att få ett försteg framför andra, konkurrerande företag som har samma intresse av etableringar i samma område.

Så några ord om handläggningspraxis. Koncessionsnämnden har för små resurser – det vet man alldeles påtagligt. Dubblering av nämnden har dröjt för länge. Kansliresurserna hos nämnden räcker inte. Man får därigenom en orimligt lång handläggningstid för många ärenden, och det beklagliga är att man får en lång handläggningstid även för ärenden som rör dispens från koncessionsnämndsbehandling, dvs. behandlingen hos

naturvårdsverket och i vissa fall länsstyrelserna. Man kan också skönja en något skiftande praxis i olika ärendegrupper.

Dessa förhållanden i tillämpningssammanhanget vållar naturligtvis stora olägenheter för kommuner och näringsliv. De olägenheterna kan bl. a. leda till ett undergrävande av respekten för miljöskyddslagen och för samhällets miljövärdambitioner över huvud taget. Översynen av miljöskyddslagen måste alltså komma snart – erfarenheterna pekar klart i den riktningen. Man frågar sig: När kan den komma? Skall det dröja ett år eller två år eller tre år eller fyra år?

Vid den oundgängligen nödvändiga översynen måste också kretsen av intressenter vidgas. Båda de exempel jag har pekat på visar klart att gruppen av intressenter är större än vad man formellt kan läsa ut av gällande lagstiftning. Det är beklämmande att ett av våra viktigaste miljövärdsinstrument i dag kan karakteriseras som en papperstiger – en tandlös lagstiftning. Det är oerhört beklagligt.

Det finns all anledning att snabbt se till, genom en översyn av miljöskyddslagen, att en kritik av det slag som för närvarande riktas mot den inte längre skall kunna bli aktuell.

Herr statsrådet LIDBOM:

Fru talman! Det var en hel del frågor om olika sidor av miljöskyddslagen och dess tillämpning som togs upp i de tre föregående inläggen. Jag skall försöka besvara i varje fall de flesta spörsmålen utan att bli alltför långrandig.

Herr Dahlgren talar om svårigheterna enligt miljöskyddslagen att göra en tillräckligt allsidig prövning. Till det kan jag säga att de grundläggande bestämmelserna i miljöskyddslagen – det är 5 och 6 §§ – är så formulerade att det i själva verket går att göra en utomordentligt allsidig skälighetsprövning av varje särskilt projekt som kommer under bedömande. Där kan man ta hänsyn bl. a. även till ekonomiska och sociala synpunkter.

Om det herr Dahlgren åberopar som belägg för att perspektivet är så snävt att koncessionsnämnden lagligen skulle vara förhindrad att ta vissa hänsyn som borde tas – Hyltebruksärendet – är att säga att det ärendet ligger i jordbruksdepartementet, och innan regeringen har prövat saken är det ju ändå inte fastslaget hur långt man kan gå i hänsyn till det slag av synpunkter som koncessionsnämnden där inte ville ge sig in på.

En annan kritisk synpunkt som herr Dahlgren lägger på miljöskyddslagen är att sakägarna där har en för svag ställning över huvud taget och att de inte har några möjligheter att få ersättning för rättegångskostnader. Men som jag sade i interpellationssvaret är ju detta en fråga som prövades och prövades mycket grundligt när miljöskyddslagen antogs för relativt kort tid sedan av riksdagen, och de skäl som anfördes mot att ge enskilda sakägare ersättning för rättegångskostnader anser jag för min del har full bärkraft i dag också.

Förutom att det är en regel i nästan alla förvaltningsärenden i vårt land att enskild part inte får ersättning för rättegångskostnaden i förvaltningsdomstol, finns det också andra synpunkter som här gör sig gällande. De synpunkter som enskilda sakägare kan ha att åberopa i

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. tillstånds-
ärendenas
prövning enligt
miljöskyddslagen*

ärenden enligt miljöskyddslagen är väldigt ofta sådana att de sammanfaller med samhällets miljöskyddsintressen, och då är det klart att naturvårdsverket skall svara för miljöskyddet vid handläggning inför koncessionsnämnden eller hos regeringen. Det är också naturvårdsverket som har resurser att göra de utredningar som behövs och som gör dessa utan att de enskilda sakägarna belastas med några kostnader.

När det gäller herr Tobés kritik av miljöskyddslagen, att den icke skulle vara skriven med tillräckligt internationellt och nordiskt sinnelag, tycker jag att han genom sin framställning försökte skapa ett intryck av att vi totalt glömt bort de nordiska och internationella sammanhangen när vi skrev miljöskyddslagen — att vi inte skulle ha något konkret samarbete i olika miljöskyddsfrågor med våra närmaste grannländer. Men så förhåller det sig dess bättre icke. För närvarande har vi förhandlingar i gång med Norge angående förening av Idefjorden från en norsk cellulosafabrik. Det kan nämnas som ett exempel. Vi har också kommit långt i arbetet med ett förslag till gränsöverenskommelse med Finland. Vi hoppas att den skall kunna undertecknas i sommar. Förslaget, som bl. a. innebär tillskapandet av ett skydd mot vattenförorening, är utformat med den svenska miljöskyddslagen som förebild.

Det förhållandet att miljöskyddslagen inte uttryckligen i någon av sina bestämmelser nämner hänsyn till miljöfara som i ett grannland kan uppstå av verksamhet i Sverige är ju inte detsamma som att man inte får ta sådan hänsyn i koncessionsnämnden. Det framhöll jag för en stund sedan i mitt svar. Om det i ett ärende kommer in en utredning — eller om man kan skaffa fram en sådan utredning — rörande effekten av en anläggning på territorium på andra sidan gränsen i Norge eller Finland, så skall man naturligtvis lägga in den utredningen också. Men om man vill ha garantier för att förhållandena i grannländerna också beaktas blir det kanske nödvändigt att bygga på överenskommelser om samverkan mellan svenska och berörda utländska myndigheter för att åstadkomma den behövliga utredningen.

Jag har också sagt, och jag kan upprepa det nu, att om det visar sig nödvändigt med en komplettering av miljöskyddslagen, så är vi beredda att göra den.

Till herr Norrby i Åkersberga skulle jag egentligen inte behöva säga mycket annat än att det i våra grundlagar finns en gammal bestämmelse, som mycket ofta glöms bort, nämligen den att vi inte här skall diskutera enskilda ärenden. Herr Norrbys anförande var egentligen ingenting annat än en diskussion av enskilda ärenden — utom på en punkt, nämligen när han talade om Brofjorden. Där talar han inte om ett enskilt ärende utan om ett blivande enskilt ärende. Det finns nämligen inte något projekt där, som ännu har kunnat prövas av koncessionsnämnden. Den dag det kommer fram ett projekt till ett värmekraftverk eller någon annan anläggning som skall förläggas dit, så kommer ärendet också att vandra den behöriga vägen till koncessionsnämnden.

Herr DAHLGREN (c):

Fru talman! Statsrådet Lidbom sade att det går att göra en allsidig prövning och lägga ekonomiska och sociala synpunkter på utredningen.

Han sade också att ärendet ligger i jordbruksdepartementet och alltså inte är avgjort. Men, herr statsråd, vi fick väl inte en koncessionsnämnd för att den skulle fatta sådana beslut att ärendena skulle hamna i jordbruksdepartementet för slutligt avgörande!

Naturvårdsverket gör de utredningar som behövs, sade statsrådet Lidbom sedan, och kostnaderna belastar inte den enskilde sakägaren. Det är naturligtvis riktigt. Men om sakägaren inte är nöjd med en utredning, vem skall då stå för de kostnader som uppstår, om han går vidare med ärendet? Det var det diskussionen gällde. Det var ju den enskilde sakägarens ekonomiska möjligheter att föra sin talan som vi diskuterade.

Nå, det är väl bara att konstatera att det är så som jag sagt i min interpellation. Jag har redovisat min uppfattning att det redan nu är befogat med en översyn av vissa delar i miljöskyddslagen. Statsrådet har redovisat en annan uppfattning. Vi lär inte bli överens i kväll. Jag vill bara påminna statsrådet om att vad det här gäller är att få en miljöskyddslag som även vid tillämpningen svarar mot de intentioner som fanns när riksdagen fattade beslut om lagen, nämligen att den skall vara till gagn för samhället och för medborgarnas intressen.

Herr TOBÉ (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka för statsrådets komplettering. Självfallet har jag den uppfattningen att man inte skall stanna vid gränserna när det gäller att bedöma föroreningarna, och jag föreställer mig att statsrådet har samma inställning i den frågan. I svaret sades det bara att miljöskyddslagen inte lägger hinder i vägen. Nu tycker jag att jag har fått litet mera positiva besked från statsrådet. Jag tycker det var tillfredsställande att vi fick det här resonemanget - problemet kommer säkerligen att behöva lösas ganska snart.

Herr NORRBY i Akersberga (fp):

Fru talman! Jag exemplifierade ett par väsentliga principiella frågeställningar rörande miljöskyddslagen och andra miljövärdsinstrument med två ärenden som belyser dessa principer. Det är givet att man kan hålla sig till allmänna termer, men man måste ju med konkreta exempel påvisa vad det är man vill tala om. Det är lätt att krypa bakom RF § 90 i sådana här fall, men vid t. ex. riksdagsbehandlingen av propositionen om inrättandet av Statsföretag AB förutsattes det att de olika företagen fortfarande skulle kunna granskas av riksdagen. När det gäller Hyltebruk äger staten via ASSI, som ägs av Statsföretag, 20 procent av aktierna. Det är alltså ett ärende av den typ som riksdagen själv har förutsatt att vi skall kunna granska här. Jag anser därför att det är helt riktigt att exemplifiera principer med förhållanden som rör ett företag, i vilket staten är delägare, och dess hanterande av miljöskyddslagen.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
28 maj 1971

Ang. Sveriges möjligheter till associering med EEC

Herr handelsministern FELDT erhöll ordet för att besvara herr *Sjönells* (c) den 6 maj framställda interpellation, nr 117, och anförde:

Fru talman! Herr *Sjönell* har frågat om det under de sonderande samtalen i Bryssel som nu avslutats eller vid de kontakter på ministernivå med de olika EEC-staterna som tagits under våren från EEC-sidan antyttis eller uttalats att associering för Sveriges del inte vore tänkbar i dess egenskap av utvecklat industriland. Vidare har herr *Sjönell* frågat hur regeringen ställer sig till associering om en sådan skulle visa sig möjlig under de kommande förhandlingarna på t. ex. franskt initiativ.

Jag hade för bara ett par veckor sedan tillfälle att i ett svar på en enkel fråga av herr *Gustafson* i Göteborg redovisa mina synpunkter på detta ämne. Det svar som jag nu kommer att lämna blir av naturliga skäl en upprepning av det svar som jag avgav vid detta tillfälle.

Utgångspunkten för Sveriges förhandlingar är att uppnå nära, omfattande och varaktiga förbindelser med EEC under hänsynstagande till neutraliteten. Det för oss väsentliga är att samarbetet får det materiella innehåll, som vi eftersträvar.

Kontakter med gemenskapsländerna tyder på en positiv inställning när det gäller att få till stånd ett avtal om brett samarbete mellan Sverige och den gemensamma marknaden.

Vid dessa kontakter har i första hand sakinnehållet i ett samarbetsavtal mellan Sverige och EEC behandlats. I den mån formen för det framtida samarbetet diskuterats har detta endast avsett frågan om svenskt medlemskap i EEC kan förenas med bibehållen neutralitetspolitik.

Om anslutningsformen skall betecknas som ett associationsavtal eller annat samarbetsavtal är inte det väsentliga. Ett associationsavtal kan innebära ett samarbete av såväl mindre som mer långtgående slag. Från ingen regerings sida har uttalats att associering för Sveriges del inte skulle vara en tänkbar anslutningsform. Under de sonderande samtalen i Bryssel har frågan om tänkbara anslutningsformer inte berörts.

Herr *SJÖNELL* (c):

Fru talman! Jag ber att få tacka handelsministern för hans svar på min interpellation.

Svaret innehåller inga dramatiska avslöjanden om planerade nya initiativ eller åtgärder från regeringens sida i EEC-spelet. Något sådant hade jag heller icke väntat. Svaret kan snarast betecknas som magert i sak och stramt i form. Det överraskar dock i åtminstone ett avseende. Herr *Feldt* säger att han för några veckor sedan hade tillfälle att svara på en enkel fråga av herr *Gustafson* i Göteborg och då redovisa sina synpunkter på det ämne som jag tagit upp i min interpellation. Detta ämne rör kort uttryckt Sveriges möjligheter att få en uppgörelse med EEC enligt Romfördragets § 238, dvs. associering. Herr *Feldt* tillägger att det svar han kommer att lämna mig "av naturliga skäl" blir en upprepning av svaret till herr *Gustafson*. Jag har i mitt manuskript citerat orden "av naturliga skäl" och måste tillstå att jag icke begriper vilka skäl som finns, därtill naturliga som gör att handelsministern efter den under den senaste

Fredagen den
28 maj 1971*Ang. Sveriges möj-
ligheter till associe-
ring med EEC*

månaden verkligen dynamiska EEC-utvecklingen måste upprepa vad han sade i ämnet för ganska precis tre veckor sedan. Det har uppenbarligen inte undgått vare sig herr Feldt eller någon annan att under dessa tre veckor ett toppmöte ägt rum i Paris mellan Frankrikes president och Storbritanniens premiärminister, ett möte som i vida politiska kretsar världen över betraktas som om inte äktenskap så dock lysning till äktenskap mellan EEC och England.

Nu kan man naturligtvis göra gällande – jag vet icke om herr Feldt gör det – att Parismötet endast var en tom manifestation registrerad med sedvanlig fransk fingerfärdighet i fråga om pompa och ordfyrverkerier och utan egentlig betydelse för förhandlingsläget i sak. Men jag tror att det vore oklokt med en sådan skeptisk eller snarare ”sticka-huvudet-i-busken-attityd”, i varje fall oklokt av ett land som vårt, som inför ett osedvanligt svårt och hårt förhandlingsarbete bör söka inregistrera minsta nyans i utvecklingen. I denna utveckling har under de gångna två månaderna avtecknat sig icke bara nyansförändringar i de två stora förhandlingsparternas förhandlingsklimat; man vågar nog ta till ett så pass starkt uttryck som islossning.

Om Storbritannien, med nära nog till visshet gränsande sannolikhet vinner fullt medlemskap i EEC före sommarens slut, är det icke orealistiskt att anta att även Danmark och Norge relativt snart därefter också blir medlemmar i ett sålunda utvidgat EEC. I ett sådant läge, som alltså ter sig sannolikt, är väl alla överens om att Sverige dels – bl. a. för det nordiska samarbetets skull – bör söka en anslutningsform som ligger så nära Danmarks och Norges som möjligt utan att vara medlemskap, dels också för att kunna förverkliga detta syfte måste söka få en realförhandling till stånd med EEC så snart som möjligt. En anslutningsform, som uppfyller nyssnämnda kriterium, är associering, och redan i den allmänpolitiska debatten i höstas föreslog jag att Sverige inför den förnyade officiella kontakten med EEC borde sikta till en associering. Denna form har bl. a. den fördelen att bereda möjlighet till institutions-samarbete, som man alltså får förhandla om. Jag blev dock från nästan alla håll kritiserad och även förhånad. Olika slags mer eller mindre självutnämnda EEC-expertter stod upp och omtalade att herr Sjönell var en djupt okunnig person, som inte ens visste att associering var en anslutningsform som var förbehållen bara u-länder.

Jag var uppenbarligen, fru talman, inte helt okunnig. Jag visste två ting. Genom personliga kontakter i kretsar som står utrikesminister Schumann nära har jag sedan ganska länge vetat att man på fransk sida ansett att § 238 i Romfördraget lämpligen skulle kunna användas på den svenska anslutningen. För det andra har det stått klart för mig att de ledande EEC-politikerna, liksom de flesta sådana politiker i alla länder, främst är pragmatiker. Om man känner väsentligt intresse att lösa en fråga kan man gå ganska långt i tolkning av en gång fastlagda paragrafer och känner sig framför allt icke bunden av någon påstådd praxis. Associationsparagrafen § 238 talar bara om association av tredje land ”med ömsesidiga rättigheter och förpliktelser, gemensamt uppträdande och särskilda procedurregler”. Associationsavtal skall dessutom träffas av ministerrådet genom enhälligt beslut. Nu föreligger uppenbarligen ett

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. Sveriges möj-
ligheter till associe-
ring med EEC*

väsentligt intresse från EEC att få Sverige anslutet – herr Feldt talar i sitt svar om ”en positiv inställning när det gäller att få till stånd ett avtal om brett samarbete” – och då kan med en pragmatisk inställning från EEC § 238 lämpligen användas.

I sammanhanget kan det vara intressant att fråga handelsministern om en annan sak. Jag har anklagats som okunnig därför att jag har förmenats icke känna till talet om u-länder och associationsformen. När nu de s. k. experter som anklagat mig visat sig vara, låt oss säga mindre realistiska, finns det ändock en och annan som trots allt vill tala om ytterligare okunnighet från min sida. Nu görs det gällande att jag missat insikten om att associering endast är ett förstadium till fullt medlemskap och alltså uteslutet för vår del av den anledningen.

Jag kan icke finna något i Romfördraget med sådan innebörd och vorc tacksam för svar från handelsministern om han har upplysningar i annan riktning.

Nu är det, fru talman, helt klart att formen för vår anslutning till EEC, som handelsministern framhåller i sitt svar, icke är det väsentliga utan att samarbetet får det materiella innehåll som vi eftersträvar. Jag har framhållit detta förut i olika sammanhang och gör det även nu. Vad vi måste syfta till är att få fram vad vi på modern svenska kallar för ett förhandlingspaket, vars innehåll kan tillfredsställa i första hand oss själva, men självklart även motparten. För att den sista förutsättningen skall kunna uppfyllas måste vi säkerligen påtaga oss betydande skyldigheter att göra oppoffringar. Vi kommer inte att kunna bara plocka russinerna ur EEC-kakan. Jag skall här inte gå in på några detaljer i fråga om våra skyldigheter, men jag föreställer mig att vi får lov att bl. a. acceptera att förutom tullarnas raserande på industri- och jordbruksprodukter även godta fria kapitalrörelser, fri etableringsrätt och rörlig arbetskraft.

Emellertid är det rätt bekant att de europeiska politikerna, även de ledande, väsentligt mera än vi är formalister och stränga sådana. Bland EEC-politikerna finns exempel på sådana som är så hårt knutna till bokstavstolkning att de skämtsamt kallas teologer. Det är mycket sannolikt att EEC-sidan, när det svenska förhandlingspaketet en gång föreligger klart, kommer att demonstrera sin formbundenhet och kräva en officiell etikett på förhandlingspaketet. Det skulle säkert vara en fördel att i god tid ha gjort klart att § 238 utmärkt väl kan utgöra denna etikett, detta så mycket mera som vårt samarbete i motpartens ögon då kommer att helt formellt anknytas till själva Romfördraget.

Om regeringen nu, inte minst på grund av utvecklingen den sista tiden, skulle bestämma sig för att för Sveriges del söka att för det ”nära omfattande och varaktiga” samarbetet välja den i Romfördraget inskrivna associationsformen är det uppenbarligen av det största intresse hur denna vilja officiellt skall dokumenteras. Flera sätt är redan nämnda i debatten, och regeringen har bl. a. uppmanats att lägga in en ny associeringsansökan. Eftersom den ansökan om associering som vi ingav redan 1961 aldrig återkallats utan tycks ha hamnat i något slags förpuppningstillstånd, förefaller det åtminstone mig vara mest praktiskt och minst komplicerat att bara söka vitalisera eller återuppliva denna förpuppade ansökan. Jag får be handelsministern att vara vänlig kommentera även

denna frågeställning.

Jag vill slutligen, fru talman, ännu en gång understryka vikten av en så bred information i EEC-frågan till en så bred allmänhet som möjligt. Handelsdepartementet har gjort och gör berömvärda ansträngningar i detta stycke, men informationsflödet och informationsintensiteten har ännu inte nått det erforderliga omfånget. Jag skulle för min del kunna tänka mig som ett bland andra medel överskådliga informationsannonser i dagspress, förutom program i radio och TV m. m.

Jag tror till sist, fru talman, att de flesta svenska politiker är beredda att spänna alla sina krafter i syfte att åstadkomma för vårt land bästa möjliga samarbetsuppbyggnad med EEC. Mitt parti står självfallet berett att efter förmåga i alla tänkbara sammanhang hjälpa till att nå detta mål.

Herr handelsministern FELDT:

Fru talman! Jag kan förstå om herr Sjönell har känt ett visst behov av att så här i vårriksdagens elfte timma i någon mån rehabilitera sig i denna associationsdebatt. Men jag vill stryka under, för att inte något missförstånd skall uppstå, att jag aldrig kallade herr Sjönell för okunnig – inte heller någon annan representant för regeringen gjorde det – för att herr Sjönell i höstas ansåg att association skulle kunna vara någonting att tänka på för Sveriges del.

Sedan detta är sagt, har jag kanske litet svårare att förstå att herr Sjönell nu anser det väsentligt att såsom ett centralt element i vårt förhandlingsarbete ta fram associationen och t. o. m. gå så långt att vi skulle förnya vår associationsansökan. Jag har nämligen lyssnat till herr Sjönell också i senare debatter, senast den 31 mars i år när vi diskuterade bl. a. EEC-frågan. Då sade herr Sjönell – och det upprepar han i dag – att förhandlingsresultatet är det väsentliga, icke den etikett som man till äventyrs åsätter detta resultat. I samband med att han sade att § 238 Romfördraget skulle kunna komma till användning sade han också att det skulle ske efter det att vi hade uppnått förhandlingsresultatet och om formalisterna i den väldiga Brysselbyråkratin *måste* sätta en etikett på vårt förhandlingsresultat. Då hade herr Sjönell den uppfattningen om associationen, som kanske ligger ganska nära verkligheten – vad vet jag – att sedan det materiella innehållet är färdigt kan begreppet association bli den etikett som klistras på, men det påverkar i mycket ringa grad innehållet.

Därmed har jag gett ett svar på herr Sjönelles sista fråga: Jag anser icke att i detta läge någon ansökan om association skall inges. Jag anser att krafterna nu skall koncentreras på det materiella innehållet, på att få den avvägning av fördelar och förpliktelser som svarar mot landets intressen, vår neutralitetspolitik och vår ekonomiska politik.

Om mitt svar var detsamma som det jag gav till herr Gustafson i Göteborg för två veckor sedan, beror det på att uppfattningen ute i EEC-länderna om associationsparagrafen knappast kan ha påverkats av toppmötet mellan den franske presidenten och den brittiske premiärministern. Herr Sjönelles fråga gällde nämligen, om jag får påminna om det, hur man ute i Europa skulle se på Sveriges möjligheter att få association. Vi får nog konstatera att vårt land inte har sådan betydelse i de här

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. Sveriges möj-
ligheter till associe-
ring med EEC*

sammanhagen att de två herrarna under toppmötet diskuterat den frågan eller att den på något vis skulle ha förts fram genom den kontakten.

Slutligen, fru talman, vill jag på den direkta frågan, huruvida herr Sjönell är okunnig därför att han anser att association skall kunna tillämpas på ett utvecklat industriland som Sverige, svara: jag vet inte. Vi har under 1960-talet kunnat konstatera att association har använts som form för förbindelser mellan EEC och utanförstående länder *enbart* för stater som betraktats såsom varande i ett ekonomiskt utvecklingsstadium och av detta skäl inte skulle kunna bli medlemmar i EEC. Därmed är också givet, att man skulle se associationen som ett mellanstadium.

Detta är vad som har hävdats från kommissionens sida under olika skeden. Däremot har EEC:s ministerråd aldrig antagit denna doktrin, och det gör att vi i dag inte vet vad EEC:s formella inställning skulle bli, om frågan ställdes till EEC. Jag är inte säker på att EEC-länderna själva vet det och vilket beslut de skulle fatta om de i ett samlat ministerråd skulle tvingas ta ställning till en associationsansökan från ett industriland. Det är en sak som man i dag inte kan uttala sig om.

Herr SJÖNELL (c):

Fru talman! Det var ju vänligt av handelsministern att konstatera att jag inte behövde rehabilitera mig för någon okunnighet i den här frågan.

Nu kanske handelsministern använde i mitt tycke ett inte alltför träffande verb i sammanhanget: rehabilitera. Jag har faktiskt aldrig känt någon som helst skyldighet att behöva rehabilitera mig i frågan, utan jag har bara velat visa att de som nu har beskyllt mig för okunnighet kanske varit ute i ogjort väder eller i varje fall varit ute för tidigt. De får väl ta utvecklingen som den har kommit. Någon sådan oerhörd längtan efter rehabilitera mig känner jag faktiskt inte, men det var vänligt av handelsministern att konstatera detta.

Jag vill också notera att ingen från regeringssidan eller över huvud taget från socialdemokratiskt håll – i varje fall inte från ledande håll – har framfört just den beskyllningen, som jag alltså inte har tagit särskilt hårt.

När det gäller associering är det riktigt som handelsministern påpekar att jag i tidigare sammanhang yttrat mig så som han citerade. Men jag har varken då eller i dag försökt göra gällande att associering skulle vara något centralt element i förhandlingsarbetet, som handelsministern uttryckte det, eller försökt göra gällande att det borde bli det. Jag har bara sagt att det med hänsyn till utvecklingen – när det så att säga har lossnat på olika håll och blivit bekant att sådana länder som Frankrike och sådana män som utrikesminister Luns och andra faktiskt på den nivå där de befinner sig anser att § 238 skulle kunna tillämpas även när det gäller ett utvecklat i-land som Sverige – skulle vara god förhandlingstaktik att göra klart att vi kan tänka oss åsätta den där etiketten som en formell anslutning till Romfördraget innebär. Det är bara det jag varit ute efter – ingenting annat.

Sedan vill jag rätta till herr Feldt något. Han sade att jag i mitt anförande begärde att vi skulle lämna in en ansökan om associering. Det

har jag ingalunda gjort. Jag sade klart och tydligt att vi redan har en ansökan om associering, och då behöver vi ju inte lämna in någon. Jag sade bara att den förefaller ha blivit förpuppad och att man borde kunna vitalisera den. Då skulle det inte bli så mycket väsen omkring detta. Det skulle inte heller vara så komplicerat utan en enkel åtgärd för att få taget på rälsen igen så att säga.

När det gäller toppmötet nämnde jag det bara för att förklara min förvåning över att herr Feldt sade sig av naturliga skäl böra upprepa svaret för tre veckor sedan. Jag vill bara säga att det faktiskt hänt saker och ting. Det är klart att på toppmötet i Paris mellan Pompidou och Heath har inte någon associeringsparagraf diskuterats, men ett stort steg framåt har tagits mot Englands anslutning och därmed kanske Danmarks och Norges, kanske automatiskt även mot ett ganska snart ställningstagande för vår del hur vi egentligen skall ha det. Jag upprepar än en gång det jag sagt tidigare att det är förhandlingspaketets innehåll som är det avgörande. Men jag tror att det skall vara lättare att få ett bra innehåll i detta förhandlingspaket, ett innehåll som tillfredsställer oss, om formalisterna i Bryssel fick klart för sig att de i sinom tid kommer att kunna sätta en viss formell beteckning på detta förhandlingspaket.

Sedan missförstod nog herr Feldt mig något. Jag frågade inte honom om den ytterligare okunnighet som jag blivit beskylld för avsåg att Sverige som utvecklats i-land över huvud taget kunde bli associerat. Jag sade att det argumentet anförts att eftersom associationsformen bara är ett förstadium till fullt medlemskap skulle vi -- när vi nu inte vill ha fullt medlemskap -- inte kunna bli associerade. Det var vad saken gällde.

Slutligen vill jag också understryka vad handelsministern sade, att ministerrådet aldrig godtagit de olika tolkningar som man lagt in i § 238. Ministerrådet har uppenbarligen handlingsfrihet, och jag tror -- som jag sade tidigare -- att det där sitter personer med en pragmatisk inställning.

Tiden är ju långt framskriden, men jag skulle vilja ställa en fråga rörande just detta med associering, som handelsministern säger är rätt oväsentligt i dag. Det stod i en av våra största tidningar häromdagen att regeringen ute i Europa håller på att sondera möjligheterna till associering, att man kallat ihop våra EEC-ambassadörer och andra till någon tidpunkt i början av juni för att diskutera just möjligheterna till associering. Jag har tidningen här i bänken, om jag behöver precisera uppgifterna närmare. Är detta bara gripet ur luften eller är det någon substans i det?

Herr handelsministern FELDT:

Fru talman! De sonderingar som för närvarande bedrivs gäller den fråga som vi diskuterat nu, nämligen huruvida kommissionen i Bryssel skulle kunna tänka sig att revidera sin tidigare inställning till association och dess karaktär av att vara förbehållen för det första utvecklingsländer, för det andra -- när det gäller europeiska stater -- stater som avser att senare bli medlemmar. Det är icke detsamma som att vi hos EEC-ländernas regeringar eller hos kommissionen sonderar Sveriges möjligheter att bli associerat. Det gör vi inte, utan vi försöker ta reda på hur man bland kommissionärerna i Bryssel ser på en fråga i vilken de tidigare haft en

Fredagen den
28 maj 1971

*Ang. Sveriges möj-
ligheter till associe-
ring med EEC*

ganska bestämd inställning. Det möte med sändebuden som vi skall ha i början på juni är ett möte som vi har en gång per halvår och som vi i detta läge, när vi väntar på kommissionens rapport någon gång under senare hälften av juni, tycker är en högst normal tillställning. Det har inte kopplats samman specifikt med den nu uppblussande debatten om svensk association.

Eftersom herr Sjönell för ned problemet på den nivå där det bör ligga kan man fråga sig om det skulle vara förhandlingstaktiskt riktigt att nu inför kommissionen eller inför ministerrådet aktualisera associationsansökan. Jag ser mycket liten skillnad i sak om vi lägger in en ny ansökan eller väcker den gamla till liv. Jag anser att det vore ytterligt oklokt så långt mina bedömningar nu sträcker sig att göra sådana manövrar.

Jag försökte i mitt svar stryka under, och för mig är det nog det väsentliga, att både krafterna här hemma och våra kontakter med EEC-länderna koncentreras på det som är våra väsentliga förhandlingsönskemål. Tids nog under förhandlingarnas lopp får vi veta om etiketten på det hela skall vara av ett sådant slag att det också finns en formell sammanbindning med Romfördraget. Men observera att den sammanbindningen då i hög grad blir formell, därför att det materiella innehållet blir beroende av vad vi överenskommer på varje enskilt samarbetsområde.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Fru andre vice talmannen meddelade att bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för kammarens nästkommande sammanträde skulle uppföras

kulturutskottets betänkande nr 15 främst

trafikutskottets betänkande nr 8 närmast efter skatteutskottets betänkande nr 38

näringsutskottets betänkanden nr 21 och 22 samt jordbruksutskottets betänkanden nr 35--42 och 45 i nu angivna ordning sist.

§ 15 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

För att kunna delta i en av Parlamentarische Arbeitsgemeinschaft vid Bundestag i Bonn anordnad miljövårdskonferens får jag härmed anhålla om ledighet under tiden den 1-3 juni 1971.

Stockholm den 28.5 1971

Erik Tobé

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 16 Kammaren åtskildes kl. 23.33.

In fidem

BIERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert